

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

1.līmeņa profesionālā augstākā izglītības studiju programma

Pirmsskolas izglītības skolotājs

LIENE SUSEKLE

4 – 5 GADĪGU BĒRNU VĀRDU KRĀJUMA PAPLAŠINĀŠANA DABAS VĒROJUMOS

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Lektore
Akadēmiskais amats

Mg. paed.
Zinātniskais/
akadēmiskais grāds

Anita Ieriķe
Vārds, uzvārds

Paraksts

KULDĪGA 2020

ANOTĀCIJA

Darba autore: Liene Susekle

Kvalifikācijas darba tēma: 4 – 5 gadīgu bērnu vārdu krājuma paplašināšana dabas vērojumos

Studiju programma: Pirmsskolas izglītības skolotājs

Darba zinātniskā vadītāja: Mg. paed. Anita Ieriķe

Pētāmais objekts: 4 – 5 gadīgi bērni pedagoģiskajā procesā.

Mērķis: Pētīt vārdu krājuma paplašināšanos dabas vērojumos, 4 – 5 gadīgiem bērniem.

Pētījuma uzdevumi:

1. Literatūras avotu izpēte un analīze
2. Konstatējošais eksperiments
3. Materiālu statistiskā apstrāde

Darba autore, kvalifikācijas darba pirmajā nodaļā izpētīja, analizēja un salīdzināja dažādu autoru viedokļus un sniegto informāciju par valodu, tās attīstīšanu un runas krājuma paplašināšanu 4 – 5 gadīgiem bērniem. Otrajā nodaļā autore apraksta sava pētījuma praktisko daļu – veica datu iegūšanu pētījuma sākumā un beigās, iegūtos rezultātus savstarpēji salīdzinot un veicot matemātisko statistiku. Balstoties uz teoriju un iegūtajiem rezultātiem veica secinājumus, kā arī izstrādāja ieteikumus pedagogiem 4 – 5 gadīgu bērnu vārdu krājuma paplašināšanai dabas novērojumos.

Hipotēze: 4 – 5 gadīgiem bērniem vārdu krājums paplašināsies, ja rotaļnodarbības pārsvarā norisināsies dabā, veicot vērojumus.

Kvalifikācijas darbā izvirzītā hipotēze – apstiprināsies vai neapstiprināsies, ja :

- Pedagoģis noformēs un izstrādās bērnu vecumposmam atbilstošus uzdevumus
- Mācību procesā izvirzītie uzdevumi tiks balstīti uz audzēkņu zināšanām, prasmju līmeni un iepriekšējo pieredzi
- Tiks nodrošināta interese veicinoša un tai atbilstoša vide, lai sekmētu bērnu patstāvīgu darbošanos brīvā dabā

Kvalifikācijas darba saturs: Kvalifikācijas darba apjoms ir 57 lapas, tas sastāv no 2 nodaļām, 9 apakšnodaļām. Iekļauti 28 attēli, 23 tabulas, 3 pielikumi, 32 literatūras un informācijas avoti (5 – svešvalodā (angļu valoda); 27 – latviešu valodā).

Atslēgas vārdi: Rotaļnodarbības, pirmsskola, pilnveide, dabas vērojumi, 4 – 5 gadīgi pirmsskolas vecuma bērni.

ABSTRACT

Author of the work: Liene Susekle

The topic of the qualification paper: Expansion of the vocabulary of 4-5 year old children in nature observations

Study program: Preschool education teacher

Scientific supervisor: Mg. paed. Anita Ieriķe

Research object: 4 - 5 years old children in the pedagogical process.

Aim: To study the expansion of vocabulary in nature observations for 4-5 year old children.

Research tasks:

1. Research and analysis of literature sources
2. Detection experiment
3. Statistical processing of materials

The author of the paper, in the first chapter of the qualification paper, researched, analyzed and compared the opinions of different authors and the information provided about the language, its development and the expansion of the speech collection for 4-5 year old children. In the second chapter, the author describes the practical part of her research - performed data acquisition at the beginning and end of the research, comparing the obtained results with each other and performing mathematical statistics. Based on the theory and the obtained results, conclusions were made, as well as recommendations were developed for teachers to expand the vocabulary of 4-5 year old children in nature observations.

Hypothesis: For 4-5 year old children, the vocabulary will expand if the play activities take place mainly in nature by making observations.

Hypothesis put forward in the qualification paper - will be confirmed or will not be confirmed if:

- The teacher will design and develop tasks appropriate to the age of the children
- The tasks set in the learning process will be based on the students' knowledge, skill level and previous experience
- An interest-promoting and appropriate environment will be provided to promote children's independent outdoor activities

Content of the qualification paper: The volume of the qualification paper is 57 pages, it consists of 2 chapters, 9 subsections. Includes 28 figures, 23 tables, 3 appendices, 32 literature and information sources (5 - in a foreign language (English); 27 - in Latvian).

Keywords: Play classes, preschool, improvement, nature observations, 4-5 year old preschool children.

SATURS

ANOTĀCIJA.....	2
ABSTRACT	3
IEVADS	5
1. VALODAS ATTĪSTĪŠANA KĀ VIENA NO SVARĪGĀKAJĀM PRASMĒM PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNIEM	7
1.1. Valodas un runas vispārīgs raksturojums	7
1.2. 4 – 5 gadīgu bērnu runas attīstības galvenie uzdevumi	11
1.3. 4 – 5 gadīgu bērnu vārdu krājuma paplašināšanas nozīme bērna attīstībā	17
1.4. Vārdu krājumu paplašināšanās iespējas dabas vērojumos.....	20
2. DARBA UZDEVUMI, VĒROJUMU METODES UN VĒROJUMU ORGANIZĒŠANA	25
2.1. Vērojumu metožu izvēles pamatojums un apraksts.....	25
2.2. Pētāmās bāzes apraksts pēc izvirzītajiem kritērijiem.....	26
2.3. Pētījuma norises apraksts	31
2.4. Iegūto rezultātu kvalitatīvā un kvantitatīvā analīze	34
2.5. Ieteikumi pedagogiem vārdu krājuma papildināšanai dabas vērojumos	44
SECINĀJUMI	46
LITERATŪRAS SARAKSTS	48
PIELIKUMI.....	51

IEVADS

“Valodā ir tūkstošiem vārdu, un katram no tiem ir sava nozīme. Izvēloties nepieciešamo vārdu un sakārtojot tos gramatiski pareizā teikumā, cilvēki savstarpēji sazinās – pauž domas, emocijas, jūtas. Visi šie vārdi kopā veido valodas vārdu krājumu jeb leksiku. Mūsu katra vārdu krājums veidojas jau kopš pašām pirmajām dzīves dienām. Kā pirmsskolā, tā arī skolas vecumā galvenais vārdu krājuma paplašināšanās avots ir bērnu aktīva darbība, kas saistās ar apkārtejas pasaules izziņāšanu.” (Veldre, bez datuma) [tiešsaite]

“Daudz par vārdu krājumu paplašināšanu runā pirmsskolas vecumā, jo šajā period visaktīvāk pieaugušais līdzdarbojas bērna runas un valodas jomā – rāda, stāsta, rotaļājas, tādējādi attīstot runas un valodas spējas, arī bagātinot vārdu krājumu.” (Veldre, bez datuma) [tiešsaite]

“Mūsdienās ir aktualizējusies problēma, ka bērni, arvien mazāk, laika pavada svaigā gaisā, brīvā dabā, dzīvesveids ir kļuvis mazkustīgāks. Tas, bez šaubām, ietekmē bērnu veselību un arvien vairāk parādās bērni ar lieko svaru un veselības problēmām. Pētījumi ir pierādījuši, ka atrašanās dabā, pozitīvi ietekmē cilvēku veselību - paaugstinās fiziskās aktivitātes līmenis, pozitīvs noskaņojums un mazinās uzmanības nogurums.” (Andruškaite, Langenfelde 2010)

Nemot vērā dabas nozīmīgumu cilvēka attīstībā, kā arī mūsdienu uzsvaru – tās aizsardzībai un cilvēku vēlmei pievērsties “zaļākam” dzīvesveidam mudināja darba autorei sava darba izstrādei balstīties uz šīm aktualitātēm un sasaisīt tās ar jauno kompetenču izglītību. Kā jau iepriekš tika minēts, mūsdienās bērni pavada mazāk laika dabā, kā tas tika darīts dažus gadus atpakaļ.

Darba autore piekrīt Andruškaites un Langenfeldes teiktajam par dabas pozitīvo ietekmi uz bērnu un cilvēku kopumā. Jo esot dabā bērnam ir vairāki ieguvumi :

- *Cilvēka attīstības jomā - D vitamīna paaugstināšanās organismā, uzlabojas fiziskā kondīcija, uzņem pietiekošu daudzumu skābekļa.*
- *Izzina dabas procesus – augu un kukaiņu attīstība, laikapstākļu ietekme uz dabas attīstības procesiem u.t.t. .*
- *Kā arī uz cilvēka maņu procesiem – dzirde, redze, garša, tauste.*

Šī ir tikai maza daļa no visiem pozitīvajiem ieguvumiem, ko bērns var iegūt esot un pavadot laiku dabā. Bērni kopā ar saviem pedagogiem pārrunājot notiekošo dabā, esot tur un darot praktiski, spēj atcerēties vairāk. Jo bērns vislabāk atceras – darot.

Ievada noslēgumā, darba autore var secināt, ka viņas izvēlēta tēma “4 – 5 gadīgu bērnu vārdu krājuma paplašināšana dabā ” ir aktuāla, jo balstoties uz jauno izglītības saturu, kas

tiek veidots ņemot vērā kompetences, ļauj sevī ietvert gan dabas mācību jomu, gan valodas mācību jomu, jo tās savstarpēji mijiedarbojas un papildina viena otru.

Pētījuma objekts: 4 – 5 gadīgi bērni pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma mērķis: pētīt vārdu krājuma paplašināšanos dabas vērojumos, 4-5 gadīgiem bērniem.

Hipotēze: 4 – 5 gadīgiem bērniem vārdu krājums paplašināsies, ja rotaļnodarbības pārsvarā norisināsies dabā, veicot vērojumus.

Pētījuma uzdevumi:

1. Literatūras avotu izpēte un analīze
2. Konstatējošais eksperiments
3. Materiālu statistiskā apstrāde

Pētījuma metodes:

- Literatūras un informācijas avotu analīze
- Empīriskās metodes: pārrunas, novērošana, eksperiments, rezultātu apkopošana
- Materiālu statistiskā apstrāde

Pētījuma bāze: Druvas pašvaldības “G” iestādes, “A” grupas 10 bērni (4-5 gadi)

Darba autore var secināt, ka viņas izvirzītā kvalifikācijas darba hipotēze: 4 – 5 gadīgiem bērniem vārdu krājums paplašināsies, ja rotaļnodarbības pārsvarā norisināsies dabā, veicot vērojumus. – APSTIPRINĀS

1. VALODAS ATTĪSTĪŠANA KĀ VIENA NO SVARĪGĀKAJĀM PRASMĒM PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNIEM

1.1. Valodas un runas vispārīgs raksturojums

“**Valoda** ir „priekšstats par vienas kādas valodas uzbūvi, pieredze ar skaņām un to veidošanu, par to, kā funkcionē, sazinoties ar apkārtni, runātais vai dzirdētais vārds.”(Markus, 2003)

Valoda jau no aizvēstures kalpo kā viens no saziņas stūrakmeņiem. Lai sabiedrība varētu savstarpēji sazināties un nodot informāciju viens otram. Jau tad cilvēki ieskrāpēja siluetus un lietu aprises uz alu sienām. Bet laikam ejot un attīstoties tehnoloģijām esam nonākuši mūsdienīgā aizvēstures periodā, kad sabiedrība savas savstarpējās ziņas papildina ar emocijzīmēm, kuras varētu pielīdzināt aizvēsturiskajiem alu zīmējumiem.

Bet apspriežot mūsdienu situāciju bērnu valodas attīstībā, pēc autores domāt, tā ir salīdzinoši zemā līmenī. Jo arvien vairāk, pirmsskolas izglītības skolotājas, savā ikdienā sastopās ar bērniem, kuriem ir runas attīstības procesa bremzēšanās, ko bieži vien ietekmē pāragrā pieredze ar tehnoloģijām - sociālajām vietnēm. Protams, ne visus audzēkņus, tas ietekmē negatīvi ir arī audzēkņi, kuriem atbilstoši viņu vecumam ir nostiprinājusies dzimtā valoda un papildus tai tiek apgūta otrā vai pat trešā valoda.

“Cilvēks apkārtējo pasauli spēj iepazīt ar domāšanas, priekšstatu, atmiņas un valodas palīdzību. Piedzimstot, cilvēku uztver kā bioloģisku būtni un par sociālu indivīdu, personību, par individualitāti cilvēks kļūst, iegūstot sociālo pieredzi, kontaktējoties, iesaistoties attiecībās un procesos ar citiem cilvēkiem. D.Lieģeniece, I.Nazarova uzsver, ka vajadzība pēc saskarsmes radīja cilvēkiem vajadzību sazināties citam ar citu vārdiskā veidā - ar valodas palīdzību, cilvēki spēj iedarboties viens uz otru un nodot no paaudzes uz paaudzi uzkrāto pieredzi.” (Lieģeniece, Nazarova, 1999)

“Valoda ir sazināšanās un domāšanas līdzeklis, ar ko cilvēks izsaka savas domas, jūtas, pieredzi, ko ir uztvēris izzinot apkārtējo pasauli un pats sevi. Valoda ir izveidojusies un turpina attīstīties, cilvēces kultūrvēsturiskās attīstības procesa un sabiedrības vajadzību realizācijas ietekmē, katrā valstī ir savas valodas tradīcijas, kultūra un valodu attīstības virzība, kas ir svarīgs faktors valodu ilgtspējas nodrošināšanā.” (Motivāne, 2009) (Tomele, 2015)

“Valodu lieto galvenokārt divās sociālās sfērās: individuālās organizēšanas sfērā, un sociālās organizēšanas sfērā. Individuālās organizēšanas sfērā valoda funkcionē kā domāšanas, un domu atspoguļošanas līdzeklis, bet sociālās organizēšanas sfērā tiek iesaistīts adresāts un var runāt

par citu valodas pamatfunkciju – saziņas līdzekļa un sociālās prakses organizēšanas funkciju.” (Tomele, 2015)

Darba autore, apkopojot iepriekš citēto autoru – Tomeli, Motivāni, Lieģenieci un Nazarovu, var secināt, ka valoda atīstītās līdz ar cilvēka pieaugšanu un attīstīšanos. Piedzimstot, zīdāinis savas vajadzības atspoguļo ar emocijām – raudāšanu vai smiešanos. Ejot laikam, un kļūstot par indivīdu, līdz ar viņu attīstās arī viņa valodas spējas – spēj izteikt savu viedokli un nostāju par lietu būtību.

“Saziņas forma, kuras līdzeklis ir valoda sauc par runu. **Runa** ir savdabīga forma, kas definē kā cilvēks izzina priekšmetus un īstenības parādības, līdzeklis saskarsmei vienam ar otru, tā ir pastiprinātas izziņas forma, tās atspoguļojams ar dzimtās valodas stāprniecību.” (Lieģeniece, Nazarova, 1999)

“Runu no valodas nav iespējams nodalīt, bet runu raksturo arī dažādi parametri, kā temps, tembrs, skaļums, akcents un tie nav tieši saistīti ar valodu. Runa ir cieši saistīta ar saziņas situāciju, tā var būt oficiāla vai neoficiāla, jo tā ietekmē valodas līdzekļu izvēli. Svarīga prasme ir lietot situācijai atbilstošus izteiksmes līdzekļus, jo runā izpaužas cilvēka pasaules skatījums, dzīves pieredze, individualitāte.” (Saukāne, 2010 – 2011)

“Valoda un runa savstarpēji mijiedarbojas un attīstās līdztekus kā, piemēram, valodas apguvi sekmē runas darbība – runāšanas un izprašanas procesi ikdienas praksē, bet runas darbībā savukārt izpaužas pareizi apgūtais vārdu krājums un gramatikas likumi, kas faktiski veido zināšanas par konkrēto valodu, tādējādi valodas sistēma sevi apliecina daudz skaitlisku runātāju individuālajās runas sistēmās.” (Stangaine, 2015)

“Bērna valodas attīstība norisinās jau no brīža, kad viņš piedzimst. Bērnu runas attīstība ir dzimtās valodas apguves process, kurā bērns apgūst šīs prasmes izmantot valodu kā apkārtējās pasaules izziņas līdzekli. Valodas apguve norisinās divos veidos: bērna ikdienišķajā dabiskajā saskarsmē ar apkārtējiem pieaugušajiem un vecāku, pedagogu īpaši organizētā mācības procesā.” (Lieģeniece, Nazarova, 1999)

Autore uzskata, ka bērna valodas attīstību ietekmē: bērna tiekšanās pēc kontakta; pieaugušā vēlme atbildēt uz bērna kontakta vēlmi; fakts, ka bērna sajūtas funkcionē (dzirde, redze, emocijas, kustību aktivitāte); atmiņas no tā laika, kad auglis atradās mātes orgnismā; tuvs kontakts ar pieaugušo.

“Savukārt runas attīstībai ir nepieciešams laba runas orgānu muskulatūra, laba dzirde, kontakts ar pieaugušo.” (Lieģeniece, Nazarova, 1999)

Pēc D. Markus domām, “ pirmsskolas vecumā veidojas bērna radošās individualitātes pamati. Viens no galvenajiem bērna pašizpaušmes līdzekļiem ir valoda, kas kalpo arī kā komunikācijas līdzeklis. Lai pirmsskolas vecuma posmā nodrošinātu efektīvu sazināšanos gan

starp vienaudžiem, gan bērnam ar pieaugušo, svarīga ir ne tikai precīza, bet arī izteiksmīga runa. Runas izteiksmīgumu nodrošina un pastiprina ne tikai valodas līdzekļi, bet arī neverbālie līdzekļi kā mīmika, žesti, ķermeņa poza, kustības.” (Markus, 2003)

“Bērnu valodas attīstībā zinātnieki izdala vairākus vecuma posmus:

- sagatvošanās posms līdz 1 gadam;
- valodas sākotnējā apguve 1-3 gadiem;
- pirmsskolas posms 3-7 gadi;
- skolas vecuma posms 7-14-17 gadiem.

Abas autores citējot M.Ibuka teikto, “ka visa pamats cilvēkā tiek likts līdz trīs gadiem. Ka prāta attīstība ir bērna paša pieredze pirmajos trijos gados”. Pirmsskolas vecuma bērni savā ikdienā saskaras ar daudzveidīgām darbībām ar priekšmetiem un rotaļlietām, viņiem ir bagātīga emocionālā saskarsme ar vecākiem, kas ir pamats valodas pilnvērtīgai attīstībai. . (Lieģeniece, Nazarova, 1999)

“Valsts izglītības un satura centrs ir izstrādājis informatīvu materiālu „Vecākiem par bērnu attīstību”, kas ir izveidots mērķtiecīgi ar speciālās nodaļas speciālistu redzējumu, kā veiksmīgāk pilnveidot vecāku izpratni par bērna vecumposmu tipiskajām attīstības īpatnībām. Šajā materiālā ir minēts svarīgākās bērna attīstības jomas tai skaitā arī valodas, runas un runas izprašana, uzskaitot pa vecuma posmiem:” (Valsts izglītības un satura centrs, 2018)

“ Bērna attīstība 1,5 – 3 gadu vecumā:

- saprot lielāko daļu no teiktā;
- atpazīst un var nosaukt lielāko daļu no priekšmetiem savā tuvākajā apkārtnē;
- runā 4 vai 5 vārdu teikumus;
- izprot vārdus: uz, aiz, zem, blakus;
- lieto vārdus: es, tu, mēs, viņi, mans utt.;
- citi cilvēki var saprast, ko bērns saka

Bērna attīstība 5 gadu vecumā:

- var atstāstīt daļu no stāsta;
- spēj pateikt teikumu, kas sastāv vairāk nekā no 5 vārdiem;
- lieto nākotnes formu;
- var pastāstīt par savu ģimeni;
- var pastāstīt stāstu.

Bērnu attīstība 7 gadu vecumā:

- pazīst lielāko daļu burtu;
- saprot daudzumus, prot skaitīt vismaz līdz 10;
- zina nedēļas dienas un gadalaikus;

- izprot jēdzienus: vakar, šodien, rīt;
- var nosaukt visus četrus gadalaikus;
- atšķir labo un kreiso pusi;

var atrast kopīgo un atšķirīgo dažādiem priekšmetiem” (Valsts izglītības un satura centrs, 2018)

Balstoties uz personīgo pieredzi un salīdzinot VISC izveidoto informatīvo materiālu vecākiem un autoru Markus, Lieģenieces un Nazarovas teikto, darba autore var secināt, ka pirmsskolas vecums ir viens no svarīgākajiem posmiem cilvēka valodas attīstībā. Jo sarunvalodā, bērni šajā posmā tiek pielīdzināti sūklēm, kas spēj uztvert un apkopot lielu daudzumu informācijas. Šajā posmā liels akcents ir jāliek uz vecāku un viņu bērna skolotāju sadarbību - ik dienas, ko skolotājs māca saviem audzēkņiem, viņu vecākiem būtu jānostiprina mājas apstākļos – pārrunājot, sniedzot savu pieredzi un izzinot kopā .

D.Lieģeniece, I.Nazarova uzsver, ka “ valodas attīstība un vārdu saprašana sākas jau pirmajā gadā un otrā gada sākumā, bērns sāk apzināti izrunāt vārdus. Trīs gadu vecumā bērni labprāt klausās priekšā lasītas pasakas, stāstus, tādējādi paplašinās vārdu krājums, izveidojas saskare ar valodas izteiksmi. Vidējā un vecākajā pirmsskolas vecuma posmā ikdienas saskarsmē ar vienaudžiem, gan pieaugušajiem bērna runa socializējas. Šajā vecuma posmā paplašinās runā lietoto vārdu, īpaši lietvārdu, darbības vārdu un vientiekvārdu skaits, īpašības vārdu, prievārdu lietojuma biežums. Četru un piecu gadu vecumā bērns jau runā tekoši, skaidri un ar garām un diezgan sarežģītām teikuma formām, kā arī parādās pirmie pastāvīgie mēģinājumi izteikt savu domu rakstītā veidā. Sešu gadu vecumā būtiskākie bērna jaunveidojumi ir pāreja uz sakarīgas un izteismīgas runas pārvaldīšanu un sarežģītāku gramatisko struktūru apguvi, kā arī iekšējās runas parādīšanos, runas pielietošanu savas darbības plānošanā un regulācijā. ” (Lieģeniece, Nazarova, 1999)

“Bērna runas attīstības veicināšanā un nodrošināšanā svarīga loma ir vecāku un pirmsskolas izglītības iestādes ieguldītajam darbam, jo liela nozīme bērna runas attīstībā ir apstākļiem, kuros viņš aug un veidojas, kā arī paša bērna aktivitātei ikdienas dzīvē un dažādās dzīves situācijās.” (Daugavpils pilsētas pirmsskolas izglītības iestāžu izglītības metodiķi, 2010)

“Pēc Valsts izglītības satura centra „Pirmsskolas mācību programmas”, pirmsskolas izglītības iestādē bērns gūst pirmo apzināto mācīšanas pieredzi, tā dod pamatu turpmākām skolas gaitām, tai ir nozīmīga ietekme uz bērna personības veidošanos un to, vai bērns mācīsies ar prieku un vēlēšies izzināt pasauli, parādības un sakarības.” (Valsts izglītības un satura centrs, 2018)

Apkopojot visu nodaļā teikto, darba autore var secināt, ka valoda ir attīstījusies līdztekus ar pasaules laika slīdējumu. Ja aizvēsturē cilvēki sazinājās zīmējot uz alu sienām, tad mūsdienās mēs varam sazināties vairākās valodās, gan savas valsts robežās, gan izmantojot

internacionālas valodas, ar citu valstu pārstāvjiem. Darba autore izanalizējot un apkopojot pirmajā apakšnodaļā sniegto informāciju, var secināt, ka:

- *Pirmsskolas vecums ir svarīgākais periods bērna valodas attīstībā, jo bērna smadzenes šajā periodā ir augstākajā punktā, lai spētu uztvert un saglabāt lielu daudzumu uzņemtās informācijas.*
- *Šajā periodā liela loma ir ne tikai, pedagoga darbam ikdienā, bet arī vecāku iesaistīšanās spējām pedagoģiskajos procesos, kuru laikā nostiprina skolotāja sniegto informāciju un papildina to ar savu sniegto pieredzi. Kas palīdz bērnam izzināt procesus no dažādiem spektriem.*
- *Mūdienās lielu ietekmi uz valodas pareizu attīstību atstāj – bērna pāragrā pieredze saistībā ar tehnoloģijām. Ja bērnam nav nostiprinājusies dzimtā valoda, atbilstoši viņa vecumam – tehnoloģijas bremzē valodas attīstību. Bet, ja bērnam valodas prasmes ir nostiprinājušās – tehnoloģijas palīdz bērnam apgūt citas papildus valodas.*

1.2. 4 – 5 gadīgu bērnu runas attīstības galvenie uzdevumi

Pēc Valsts izglītības satura centra izstrādātajām vadlīnijām „Skola 2030” ir noteikts sasniedzamais mērķis - „pirmsskolas izglītības satura īstenošanas mērķis ir zinātkārs, radošs, dzīvespriecīgs bērns, kas dzīvo veselīgi, droši un aktīvi, patstāvīgi darbojas, ieinteresēti un ar prieku mācās, gūstot pieredzi par sevi, citiem, apkārtējo pasauli un savstarpējo mijiedarbību tajā. Pirmsskolas izglītības programmas saturā noteiktie uzdevumi saistībā ar bērna valodas un runas attīstību ir: sekmēt vispusīgo bērna attīstību, veidot pratību pamatus mācību jomās – valodu, sociālā, pilsoniskā, kultūras izpratne un pašizpaušme mākslā, dabaszinātņu, matemātikas, tehnoloģiju, veselības un fiziskā aktivitāte.” (Valsts izglītības un satura centrs, 2018)

“ Katram pirmsskolas izglītības posmam atbilst aptuveni bērna vecums:

1.posms – no 1,5 gadiem līdz 3 gadiem

2.posms – no 3 gadiem līdz 5 gadiem

3.posms – no 5 gadiem līdz 6 gadiem

Šie noteiktie pirmsskolas izglītības posmi noteikti, ņemot vērā bērna attīstības vajadzības un veidu, kā pirmsskolas iestādes organizē mācību darbu. (Valsts izglītības un satura centrs, 2018)

Darba autore balstoties uz VISC izstrādātajiem mērķiem, noteiktajiem posmiem un darba uzdevumiem, izstrādā savu kvalifikācijas darbu – 2. posmam (3 – 5 gadi). Sava darba izstrādes procesā, autore apskata un analizē bērnu vārdu krājuma paplašināšanos dabas novērojumos. Apvienojot valodas un dabas jomas. Šī vecuma bērniem strauji palielinās vārdu

krājums, kā arī daudz straujāk tiek apgūtas gramatikas prasības – pamata līmenī. Šī posma pārstāvjiem sāk straujāk attīstīties iztēle, intelekta un domāšanas spējas. 2. posmā bērna interese ir virzīta uz dažādu lietu, procesu un savstarpējo mijiedarbību izzināšanu. Pieaug arī papildus interese par komunikāciju ar citiem vienaudžiem, uzlabojas sadarbošanās spējas ar tiem. Bieži tiek fiksēta “ES” personības iezīmes, palielinās izteiktāka vēlme būt pirmajam. Savstarpējā komunikācijā ar pieaugušajiem, bērns sāk atdarīt gan verbālus izteicienus, gan darbības (žestikulāciju).

“Saskaņā ar Valsts izglītības satura centra izstrādātajām vadlīnijām „Skola 2030”, pirmsskolas izglītības obligāto saturu veido vērtības un tikumi, vispārīgās jeb caurviju prasmes, zināšanas, izpratne un pamatprasmes valodu, sociālās un pilsoniskās, kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā, dabaszinātņu, matemātikas, tehnoloģiju, veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomā. Pēc izstrādātajām vadlīnijām valodas mācību jomā pirmsskolas izglītības nobeigumā valodā, kurā tiek īstenota izglītības programma bērns:

- skaidro, kāpēc sazinoties tiek lietota valoda, klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu, jautā par neskaidro un atbild uz konkrēto jautājumu, saprotami un secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, piedalās sarunā, nepārtrauc runātāju, runā lieto dažādas runas intonācijas, atšķir un nosauc skaņas, skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu, lasa vārdus un saprot izlasīto, raksta rakstītos burtus.

Valodas mācību jomā plānotie sasniegumi rezultāti ir sagrupēti trīs satura vienībās; saziņas kontekstā, teksts un tekstveide, valodas struktūra. Mācību satura apguves norise pirmsskolas izglītības 2. posmā valodas mācību jomā ir iedalīti pa plānotajiem sasniegumiem rezultātiem un darbībām, kas palīdz attīstīt šīs prasmes.

- **Saziņas kontekstā** - tiek uzsvērts dabiska tieksme sazināties ar citiem, lai izteiktu savas domas, vajadzības un emocijas, šo tieksmi izmanto, lai bērns attīstītu visas valodas prasmes: klausīšanos, runāšanu, lasīšanu un rakstīšanu.

2. posmā plānotais sasniegums rezultāts: stāsta, ka cilvēki var sazināties dažādi; atbild uz jautājumiem un uzdod vienkāršus, īsus jautājumus, saistītus ar ikdienu; uzklausā citus, iesaistās sarunā; saklausā un mācās atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas.

- **Teksts un tekstveide** – bērns klausās dažādus tekstus, pasakas, stāstus, skaitāmpantus, tie palīdz iepazīt un saprast sevi, apkārtējo pasauli, fantazēt, iztēloties, pārdzīvot, paplašināt vārdu krājumu.

2. posmā plānotais sasniegums rezultāts: klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, to emocijas un darbības; stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņo vārdus teikumā.

- **Valodas struktūra** – bērns sāk veidot izpratni par valodu, tās uzbūvi, darbojas ar skaņām, burtiem, vārdiem, teikumiem.

2.posmā plānotais sasniedzamais rezultāts: atšķir un nosauc pirmo skaņu vārdā; mācās pareizi izrunāt visas skaņas; darbojas iepazīst sev nozīmīgus burtus; lasa savu vārdu un atsevišķus uzrakstus apkārtņē; raksta burtu elementus neierobežotā laukumā.” (Valsts izglītības un saturs centra, 2018)

Pēc Valsts izglītības saturs centra izstrādātajām vadlīnijām „Skola 2030” ir noteikti sasniedzamie rezultāti katrā jomā iesaistot caurviju prasmes, tas nozīmē, ka bērna runas attīstību var vērot katrā no jomā iesaistītajiem uzdevumiem un sasniedzamajiem mērķiem.

“Caurviju prasmes ir kritiskā domāšana un problēmrisināšana, jaunrade un uzņēmējspēja, pašvadīta mācīšanās, sadarbība, pilsoniskā līdzdalība un digitālās prasmes.” (Valsts izglītības un saturs centra, 2018)

Darba autore, balstoties uz VISC sniegto informāciju par 2. posma darbību jomu sasniedzamajiem rezultātiem un to izanalizējot, izveidojusi sasniedzamo rezultātu tabulu, katrai darbības jomai (sk. 1.tabulu).

1. tabula.Valodas un runas sasniedzamie rezultāti mācību jomās

Mācību joma	Sasniedzamais rezultāts
Sociālā un pilsoniskā	<ul style="list-style-type: none"> - stāsta par sevi un savu ģimeni - atšķir raksturīgās emocijas - rotaļājas un darbojas pāri un nelielā grupā -atšķir labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem - ievēro un salīdzina atšķirīgus cilvēku paradumus - nosauc nozīmīgākās Latvijas tradīcijas
Kultūras izpratnes un pašizpaušmes māksla	<ul style="list-style-type: none"> - Ar pieaugušā palīdzību audzēknis dzied atbilstoši dziesmas tonalitātei un ritmam - Pēc dzirdētā literārā darba fragmenta izspēlē atsevišķas epizodes - Patstāvīgi runā skaitāmpantus vai īsus dzejoļus - klausās literāro rakstu (pasaku, dzejoli, lugu) -zīmē, nosauc, parāda krāsas -raksturo mākslas darbus izmantojot īpašības vārdus
Dabaszinātne	<ul style="list-style-type: none"> - Novēro gadalaikam raksturīgās dabas parādības, sasaista tās ar konkrēto gadalaiku - vēro un nosauc novērotos debess ķermeņus - darbojas ar priekšmetiem, mācās atšķirt un nosaukt materiālus, raksturīgās īpašības -pedalās apkārtnes sakopšanā
Matemātika	<ul style="list-style-type: none"> - patstāvīgi spēj nosaukt priekšmetu skaitu – līdz 5 apjomā -grupē pēc pazīmēm; krāsas, lieluma, formas -lieto jēdzienus vairāk, mazāk, tikpat, garš, īss -nosauc objekta atrašanās vietu telpā, lieto jēdzienus;virs, zem, pie, aiz, blakus -apkārtējā vidē izzina ģeometriskas figūras

Tehnoloģija	-atbild uz jautājumiem par ieceres īstenošanas neieciešamību un procesu -agūst dažādu tehnoloģiju paņēmienus un drošības noteikumus -mācās pareizi turēt un lietot rakstāmpiederumus -veic darbības ēdiena pagatavošanā, nosauc veselīgus pārtikas produktus
Veselība un fiziskā	-bērni pārvietojas sev ērtākajā veidā : lien, solo, skrien, rāpo, veļas, lec, mācās noturēt līdzsvaru – atbilstoši apkārtējai videi. -labprātīgi iesaistās dažāda veida fiziskās aktivitātēs, prot izteikt savu viedokli par veselīgu dzīvesveidu

“**Sociālā un pilsoniskā jomā** ir visplašākā jomā, kurā bērna valoda un runa var attīstīties daudzpusīgā veidā. Kā jau iepriekš tika minēts valodu lieto galvenokārt divās sociālās sfērās: individuālās organizēšanas sfērā un sociālās organizēšanas sfērā. Šajā jomā bērns tiek mudināts izteikt savas domas par apkārtējo vidi, cilvēkiem un notikumiem viņam apkārt, mācēt skaidrot savas emocijas un darbības. Priekšmetiskā darbošanās, saskarsme ar pieaugušajiem, sava vecuma bērniem, rotaļa ievērojami attīsta atmiņu, uztveri, domāšanu – tā pāriet no atdarināšanas uz loģisko spriestspēju.” (Tūbele, u.c., 2013)

“Mudinot bērnu domāt un izteikties, notiek lingvistisko prasmju attīstīšana. Svarīga loma prasmju attīstībā ir gan iekšējai runai, gan ārējai runai, kas bērnam palīdz izstrādāt domāšanu, jo labāk bērns prātis klausīties, runāt, lasīt un rakstīt, jo efektīvāk viņš domās.” (Fišers, 2005)

Kā zināms valoda attīstās cilvēces kultūrvēsturiskās attīstības procesa un sabiedrības vajadzību realizācijas ietekmē, katrā valstī ir savas valodas tradīcijas, kultūra un valodu attīstības virzība.

“**Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā** uzsvars tiek likts uz bērna vizualizāciju, klausīšanos, dziedāšanu, radošo attīstību. Bērnu runas attīstībā svarīga ir ne tikai precīza, bet arī izteiksmīga runa, to nodrošina un pastiprina ne tikai valodas līdzekļi, bet arī neverbālie līdzekļi kā mīmika, žesti, ķermeņa poza, kustības. Šos neverbālos līdzekļu attīstību izteikti var novērot kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā. Šajā jomā bērni īpaši papildina savu vārdu krājumu ar īpašības vārdiem.” (Valsts izglītības un satura centrs, 2018)

“ Valodas attīstībā ļoti nozīmīga ir dzirdes maņa un to attīsta ritmiskās spēles, dziedāšana noteiktā ritmā. Pirmsskolas pedagoģiskajā procesā ļoti ieteicamas ir dažāda veida pirkstiņrotaļas, muzikālas rotaļas, sasveicināšanās rituāli un citas ikdienas darbības, ko pavada ritmiska runa vai dziesma, jo veicina arī fonemātiskās uztveres attīstīšanu. Zīmēšanas procesā bērnam ļoti aktīvi strādā fantāzija un iztēle un kā zināms iztēlē darbojas ar tēliem. Tēlu radīšanai domās ir liela nozīme un nepieciešamība bērnu runas attīstība, jo tieši runa nodrošina prasmi salīdzināt, spriest, kritiski apjēgt to, kas radies veiktās darbības rezultātā.” (Tūbele, u.c., 2013)

“**Dabaszinātnes** ir zinātne, kas pētī dabu un tās mērķis ir izzināt dabas parādību būtību un likumsakarības, izprast tās un to iespējams izmantot praksē.” (Rīgas pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, 2014)

“Dabaszinātnes jomā, izmantojot āra nodarbības bērni nostiprina teorētiski apgūtās zināšanas, vai papildina jau esošās, izmantojot dažādus dabā atrodamus priekšmetus. Svaigā gaisā bērniem rodas iespēja: analizēt, novērtēt, sistematizēt, komunicēt, praktiski likt lietā visas cilvēkam piemītošās maņas un sekmēt savu zinātkāri, attiecīgi papildinot vārdu krājumu, attīstot domāšanu un komunikācijas spējas.” (Krūmiņa, 2015)

Darba autore, piekrīt autores Krūmiņas teiktajam, par to, cik daudz ieguvumus iegūst bērni darbojoties un mācoties dabā. Bērns darbojoties dabā ar dažādiem dabas materiāliem un novērojot dabas norises procesus, spēj uzlabot arī savas spriestspējas. Darbojoties ar dabas materiāliem, iemācās ne tikai to daudzveidību, bet arī to cik dažādas struktūras tiem spēj būt. No fizioloģiskā skatījuma, esot dabā bērni uzņem D vitamīnu no saules, palielina uzņemtā skābekļa daudzumu organismā, kas uzlabo arī smadzņu darbību, nostiprina imūnsistēmu. Kā arī piedaloties rotaļnodarbībās, kuras tiek organizētas dabā – audzēknis, pierod arī pie blakus trokšņiem, kas notiek tam apkārt (citu bērnu smiekli, automašīnu trokšņi, vējš, lietus u.c.).

“**Matemātikas** mērķis ir veidot bērna izpratni par matemātikas darbībām, attīstīt prasmes un tās spēt pielietot pasaules izzināšanā. Pirmsskolas vecuma bērni rotaļājas ar dažādiem priekšmetiem, tiem jārada vēlme pievērst uzmanību pazīmēm, kas raksturo to dažādību, kas iemāca priekšmetu grupēšanu pēc dažādām pazīmēm. Matemātikas joma attīsta prasmi pētīt, salīdzināt un mērīt lielumus, paplašināt zināšanas par ģeometriskajām figūrām, veicināt domāšanas attīstību, veidojot prasmi pamatot un izteikt savus spriedumus. Matemātiskās prasmes bērns vispirms apgūst praktiskā darbībā un tad pakāpeniski tās tiek pārveidotas verbālās formās.” (Valsts izglītības un satura centrs, 2016)

R.Fišers uzskata, ka “bērnus mudinot domāt matemātiski, domāšanā jāiesaista visi bērna intelekta aspekti un matemātika ir veids problēmu risināšana domās, uz papīra un reālās situācijās. Matemātiskā domāšanas viena no izpausmēm ir verbālā veidā, kas izpaužas ar iekšējās runas vai pārrunu palīdzību, izmantojot lingvistisko intelektu, izsakot vārdos plānošanas norisi un procesus, izprotot to jēgu un nozīmi. Matemātikas domāšanā pats galvenais ir spēja pazīt sistēmas un saskatīt sakarības.” (Fišers, 2005)

“**Tehnoloģiju jomā** pirmsskolas vecuma bērniem veidojas izpratne par to kā top lietas. Bērni iemācās pamatot izstrādājumu izgatavošanas nepieciešamību un izmantot dizaina domāšanas procesu kā problēmu risināšanas veidu un iepazīst vairākus secīgus dizaina procesa soļus: vajadzību un iespēju apzināšana, risinājuma meklēšana un izvēle, risinājuma plānošana un īstenošana, risinājuma vērtēšana un pilnveide.” (Valsts izglītības un satura centrs, 2018)

“Tehnoloģijām ir liela nozīme bērna attīstībā, rokas muskuļu izveicība sekmē smadzeņu attīstību, attīsta redzi, tausti, atmiņu. Šajā jomā mācību saturs ir zināšanu, prasmju un attieksmju kopums, ko apgūstot, bērns attīsta savu intelektuālo, emocionālo, gribas sfēru, pilnveido darba prasmes un paradumus.” (Valsts izglītības un saturs centrs, 2016) “Mācību procesā ievadam zināšanās par tehnoloģiju noder arī pasakas un bērnu dzejoļi, kā, piemēram, pasaka par trim siventīņiem, kur sāstīts par māju būves konstrukcijām, materiāliem, tādējādi rosinot bērnu pievērst uzmanību, uzdot jautājumus un domāt, līdz ar to pastiprinot valodas attīstību.” (Fišers, 2005)

“Pēc „Skola 2030” izstrādātajām vadlīnijām **veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomā** pirmsskolas izglītības nobeigumā bērns ar prieku iesaistās nodarbībās telpās un ārā un veido veselīga dzīvesveida ieradumus. Pirmsskolā sāk veidoties izpratni par veselīgu dzīvesveidu un fizisko aktivitāšu nozīmi un bērns mācās izvēlēties veselīgu uzturu, ievērot dienas režīmu, gērbties atbilstoši laikapstākļiem. Ar fizisku kustību palīdzību veidojas bērna fiziskās un kinētiskās prasmes. Pirmsskolas vecuma bērni labprāt piedalās fiziskajās aktivitātēs, tāpēc būtiskākais uzdevums ir sekmēt daudzveidīgu kustību apguvi un vispusīgu fizisko attīstību, integrējot kognitīvo un emocionālo attīstību.” (Valsts izglītības un saturs centrs, 2016) R.Fišers uzsver, “ka fiziskās nodarbības rosina bērnus būt možiem, atsaucīgiem un uzmanīgiem un nodrošina plašas iespējas radošai domāšanai un problēmu risināšanai. Piedaloties sporta spēlēs, bērni apgūst prasmes, kas vajadzīgas sadarbībai ar cilvēkiem, tās nepieciešamas, lai iedraudzētos, gūtu pašpārliecību sadarbībā un sacensībās ar citiem bērniem, tiek attīstītas komunikācijas spējas. Efektīvākai fiziskās izglītības programmai ir jāiesaista gan prāts, gan ķermenis, jo ķermenim ir vieglāk „domāt”, iztēlojoties visu kustību kopumā, kā, piemēram, ja bērns vēlas veikt kādu fizisku aktivitāti pēc iespējas labāk tam ir nepieciešama prāta darbība. Jebkuru fizisko aktivitāti labvēlīgi ietekmē „iesildīšanās iztēlē”, jo notiek saruna ar sevi par gaidāmo darbību un rezultātu vizualizācija.” (Fišers, 2005)

Darba autore apkopojot iegūto informāciju, var secināt, ka VISC izstrādātās kompetences un caurviju prasmes viena otru papildina. Lai bērniem būtu vieglāk veidot sasaistes starp lietām reālajā dzīvē un izprast, ka pastāv – darbības un seku mijiedarbība. Šobrīd arī daudzās izglītības iestādēs, ne tikai pirmsskolās, bet arī skolās, pedagogi strādā uz to, lai viens mācību priekšmets papildinātu otru vai arī veidotos sasaiste vienam starp otru, piemēram, dabaszinības un sports – izveidot orientēšanās uzdevumus sava laukuma robežās, meklējot kontrolpunktus ar konkrētiem dabas objektiem. Sporta laikā, audzēkņi apgūtu dabaszinības un būtu fiziski aktīvi, apgūstot orientēšanās sporta pamatus.

Vai iesaistot valodas jomu – meklēt vārdus, kurus pēc tam būtu jāievieto savā izdomātā stāstā – šāda veida uzdevumi palīdz bērniem nostiprināt savas uzstāšanās spējas, kā arī veicina iztēles attīstīšanu.

Kā jau nodaļas sākumā autore minēja – vecumposmā 4 – 5 gadi, bērniem straujāk sāk attīstīties iztēle, intelekta un domāšanas spējas. Bērni sāk izvirzīt un veidot savstarpējās sasaistes savos ikdienas notikumos un apkārt redzētajā. Pedagogam vadot rotaļnodarbības dabā, bērns spēj iztēloties un veidot savas dabas sakarības, kā, piemēram, rudenī ir vēss, jo saulaino dienu ir mazāk kā vasarā.

Nodaļas noslēgumā autore, secina, ka:

- *4 – 5 gadīgiem bērniem šajā vecumposmā, rodas pastiprināta interese pēc dažādu lietu, procesu un savstarpējo mijiedarbību izzināšanu. Pieaug papildus interese par komunikēšanu ar saviem vienaudžiem. Bieži iezīmējas “ES” personība – vēlme būt pirmajam.*
- *2. posmā bērniem straujāk attīstās iztēle, intelekts un domāšana, pedagogiem jāspēj veidot saturīgas, radošas un fiziski aktīvas rotaļnodarbības, lai pilnveidotu šo spēju attīstību.*
- *VISC izstrādātās darbības jomas ir savstarpēji saistītas. Tās ir viegli iekļaujamas ikdienas nodarbībās un visās var pilnveidot audzēkņiem runas prasmi un papildināt savu vārdu krājumu.*

1.3. 4 – 5 gadīgu bērnu vārdu krājuma paplašināšanas nozīme bērna attīstībā

V. Rūķe-Draviņa pauž uzskatu, ka “mūža pirmie četri gadi ir svarīgs cilvēka valodas attīstības posms, jo tajā izveidojas indivīda pirmā valoda un priekšstats par valodas sistēmu vispār.” (Rūķe – Draviņa, 1982)

“4-5 gadu vecumā bērni sāk aktīvi pētīt pasauli un veidus, kā to ietekmēt. Bērnu pasaule sastāv no reāliem un izdomātiem objektiem un tēliem, un viņu pētnieciskā darbība kopumā kļūst efektīva, viņi iemācās mijiedarbību ar cilvēkiem un lietām konstruktīvā veidā, iegūstot spēcīgu iniciatīvas izjūtu.” (Batņa, 2007)

“Šajā vecuma posmā notiek strauja intelektuāla attīstība, domāšana un iztēle, bērna interese ir virzīta uz cilvēku attiecību, dažādu lietu un parādību izzināšanu, tādejādi attīstot arī savus izziņas procesus. Valodas un runas attīstība bērniem ir svarīga prasme, jo labāka valodas prasme, jo labāk viņi spēj atcerēties informāciju, organizēt domas, veidot asociācijas starp faktiem un jēdzieniem.” (Valsts izglītības un saturs centrs, 2016)

“Šajā vecuma posmā visstraujāk attīstās psihomotorika, kas ir apzinātas, koordinētas kustības. Pilnīgākas kļūst bērna prasmes darboties ar rokām, parādot apbrīnojamo veiklību, izpildot dažādas darbības un pakāpeniski attīstās roku sīkās kustības un redzes nerva koordinācija, kas dod iespēju pilnveidot spējas attēlojošai darbībai. Bērniem ir raksturīga liela kustību aktivitāte, strauja augšana, pilnveidojas kustību koordinācija un tas vērojams dažādās kustību rotaļās un vēlmē darboties. Arvien attīstās bērna neatkarība, paškontrolē un radošums. Tiek novērots, ka bērni arvien ilgāku laiku pavada spēlējoties ar rotaļlietām, izmēģina jaunas lietas un spēj labāk izpaust savas emocijas.” (Alli, 2018)

V.Rūķe-Draviņa uzsver, ka “ši vecuma bērni mēdz būt ļoti runīgi, ar tieksmi nemitīgi jautāt un neatslābstošu interesi klausīties pat vienu un to pašu pasaku vai stāstījumu vairākkārt. Kā arī šis vecums parasti saistās arī ar spēcīgu vēlēšanos radīt jaunus vārdus, rotaļāties ar vārdu formām, tās salīdzinot, un tīksmināties par to labskanību. Bērns 4 gadu vecumā nostiprina arī valodu tās rakstītajā formā grāmatā un rokrakstos. Līdz ar piecu gadu vecumu bērns jau vairāk pievērš uzmanību drukātiem tekstiem, arvien vairāk sāk rakstīt un lasīt drukātos lielos burtus, kā arī apgūst skaitļu rakstību.” (Rūķe – Draviņa, 1982)

Pēc autores domām, šis vecumposms ir ar visstraujāko attīstību. Šī vecumposma laikā bērns tver visu sev apkārt esošo informāciju gan vizuālu, gan tekstuālu, gan verbālu, tādēļ šajā posmā ir svarīgi bērniem nodrošināt pietiekami daudzveidīgu un kvalitatīvu informāciju, kas palīdzētu un veicinātu attīstības progresu. Pedagogiem jāspēj veidot radošas un aktīvas rotaļnodarbības, kurās būtu daudzveidīgi uzskates materiāli. Kā arī, autore, piekrīt autora Allī teiktajam, ka bērni šajā vecumā ir ļoti aktīvi, viņi vairāk iemācās esot kustībā un veicot lietas patstāvīgi un praktiski.

Akadēmisko terminu datu bāzē – **vārdu krājums**, tiek definēts, kā “valodas vārdu kopums, ko valodas lietotājs saprot un izmanto runā vai rakstos. Vārdu krājums mainās un attīstās līdz ar sabiedrības vēsturisko attīstību, kā arī pārmaiņas sabiedriski politiskajā dzīvē, ekonomikā, zinātnē, tehnikā un kultūras dzīvē rada vajadzību pēc jauniem vārdiem. Pēc akadēmiskās terminu datu bāzes vārdu krājumu var iedalīt divās grupās aktīvajā un pasīvajā vārdu krājumā: aktīvais vārdu krājums ir kādas valodas vārdu kopums, ko cilvēks saziņā brīvi lieto savā dzimtajā valodā; pasīvais vārdu krājums ir kādas valodas vārdu kopums, ko cilvēks saprot, bet saziņā parasti nelieto.” (Akadēmisko terminu datu bāze)

“Valodas pieredze īpaši ietekmē bērnu vārdu krājumu. Bērna vārdu krājuma pilnveidei liela nozīme ir vecāku iesaistei komunikācijā ar bērnu no pašas bērna dzimšanas, jo vairāk pieaugušais runā ar bērnu, jo ātrāk bērns apgūst jaunus vārdus un papildina savu vārdu krājumu.” (Tauriņa, 2017)

Darba autore piekrīt, Tauriņas citātam, ka bērnu vārdu krājumu spilgti ietekmē viņu vecāki. Bieži ikdienā pedagogi sastopās ar situācijām, kad bērna leksika ir neatbilstoša viņa vecumam un bieži pat nezina sevis pateiktā nozīmi, kā rezultātā noskaidrojas fakts, ka tas ir dzirdēts mājas apstākļos no vecākiem, māsām/ brāļiem, vecvecākiem vai citiem radniekiem. Šī iemesla dēļ, valda uzskats, ka bērns ir viņa vecāku spogulis.

“Bērna vārdu krājums sastāv no vārdiem, kurus bērns uztver un saprot dzirdot vai lasot tos un no vārdiem, kurus izteiksmīgi lieto savā runā. Par galvenajiem valodas attīstības priekšnoteikumiem tiek uzskatīti: bioloģiskie faktori, kas ietekmē bērna veselību un attīstību; psihosomatiskā veselība, fizioloģiskā attīstība; sensomotorā, kognitīvā attīstība; agrīnā interakcija, saskarsme; sociokulturālā vide (ģimene, sabiedrība, kultūras vide); sociālekonomiskie apstākļi (mātes un bērna veselības aprūpes, izglītības, sociālo garantiju un palīdzības nodrošinājums); apmācība, ko tieši un netieši ietekmē sociāli kulturālā vide un sociālekonomiskie apstākļi ģimenē un valstī.” (Tomele, 2015)

Amerikas Runas un Valodas asociācijas centrs uzsver, ka “nepietiekama bērna attīstība 4 – 5 gadu vecuma posmā var ietekmēt valodas attīstību valodas nozarēs kā fonoloģijā, semantikā, morfoloģijā un sintaksē, pragmatikā un lasītprasmi.

Fonoloģija ir valodniecības apakšnozare, kurā pēta skanisko elementu funkcijas un skaņu attieksmju modeļus. Ja bērnam ir novēroti attīstības traucējumi, ievērojami var pasliktināties valodas saprotamība, pasliktināta vārdu skaņas precizitāte, notiek runājošo vārdu sajaukšanās un veselu vārdu, zilbju noraušana vārdos un teikumos.

Semantika ir valodniecības nozare par valodas vienību, piemēram, zīmju, vārdu un citu vienību nozīmi. Šajā vecuma posmā palielinās vārdu krājums, plaši tiek izmantoti darbības vārdi, vietniekvārdi un dažādi vārdu savienojumi. Semantikas nozarē ir svarīgi bērnam izprast šo vārdu nozīmi un to pareizu lietošanu un izmantošanu savā runā.

Morfoloģijā un sintaksē tiek uzsvērtā vārda savienojuma un teikuma gramatiskā struktūra, vārda un teikuma uzbūve. 4 – 5 gadu vecuma posmā bērniem ir raksturīgi veidot garākus un sarežģītākus teikumus un palielinās dažāda teikuma veidu izmantošana.

Pragmatika ir vārdu interpretācijas valodas lietojumā, kas atkarīgas no runas akta, konkrēta konteksta un sociālas vides. Bērna valoda kļūst elastīgāka un attīstās dažādos veidos, kā, piemēram, rotaļās, izmantojot iztēli, sarunvalodā, komunikācijas uzsākšanā, attīstās stāstīšanas prasmes un sarunas uzturēšana, un spēja mainīt tēmu.

Šajā vecuma posmā bērnu valodas attīstība ir svarīgs faktors **lasītprasmes** attīstībai turpmākos gados, jo 4-5 gadu vecumā veidojas sapratne par vienkāršu stāstu struktūru, burtiem, to apguvi un rodas grāmatu izpratne.” (American Speech – Language – Hearing Association, n.d.)

“Fiziskā attīstība ir viens no saskaņotas un harmoniskas attīstības komponentiem, kas nepieciešams, aplūkojot bērnu veseluma skatījumā. Kustība ir dzīvība, tāpēc tās ir svarīgs faktors bērnam īpaši pirmsskolas vecumā. Kustībā cilvēks iepazīst apkārtējo pasauli. Bērni, kuriem ir konstatēta valodas sistēmas nepietiekama attīstība, var atpalikt kustību jomā, viņiem ir nepietiekama kustību koordinācija, veiklība un ātrums, kā arī ir novērotas pirkstu un plaukstu koordinācijas traucējumi un var būt lielas grūtības izpildīt kustības pēc vārdiskas instrukcijas. Bērna intelektuālā un psihiskā attīstība ir saistīta ar runas un izziņas procesu attīstību. Praktiskā darbošanās, saskarsme ar pieaugušajiem, rotaļa ievērojami attīsta atmiņu, uztveri, domāšanu – tā pāriet no atdarināšanas uz loģisko spriestspēju.” (Tūbele, u.c., 2013)

“Šajā vecuma posmā svarīgi ir pievērst uzmanību vai bērnam ir raksturīgi attīstības traucējumi un vai viņi, atšķirībā citiem sava vecuma bērniem, atpaliek kustību jomā, vai ir pirkstu un plaukstu koordinācijas traucējumi, pazemināta verbālā atmiņa, zema atcerēšanās aktivitāte, lielas grūtības izpildīt kustības pēc vārdiskas instrukcijas, nenoturīga uzmanība, ir nepietiekami attīstīta runa un valoda visās tās izpausmēs. Vārda krājuma paplašināšana un valodas attīstība ir viens no uzskatāmiem faktoriem, kas parāda bērna attīstības gaitu, tai ir svarīga loma pilnvērtīgai bērna attīstībai.” (Tūbele, u.c., 2013)

“Vārdu krājumam ir būtiski svarīga loma, bet būtiskāk ir prast atrast īstos vārdus konkrētai situācijai un tos pielietot, ja bērnam ir ierobežots vārdu krājums, tas ietekmē gan saskarsmi, gan attīstību. Valodas un runas traucējumu novēršanā būtiski ir paplašināt vārdu krājumu.” (Šķirmante, 2016)

Darba autore nodaļas beigās var secināt, ka:

- *4 – 5 gadīgi bērni spēj uztvert un apstrādāt liela apjoma informācijas, no dažādiem avotiem – vizuāli, verbāli, tekstuāli. Tādēļ pedagoga sniegtajai informācijai ir jābūt kvalitatīvai un bērniem viegli uztveramai.*
- *Lielu ietekmi bērnu valodas krājuma veidošanai sniedz vecāki. Vecākiem būtu jākonsultējas un jāiesaistās pedagoģiskajos procesos, lai veicinātu bērna vārdu krājumu attīstību. Bērni ir vecāku spogulis.*
- *Šajā vecumposmā bērni ir fiziski aktīvi un kustīgi. Ar kustību palīdzību bērni spēj izzināt pasauli no citas perspektīvas.*
- *Kā arī šis ir brīdis, kad bērniem var fiksēt kādas motorās vai valodas attīstības problēmas, kuras laicīgi var labot, griežoties pie atbilstoša speciālista.*

1.4. Vārdu krājumu paplašināšanās iespējas dabas vērojumos

Dabai un āra aktivitātēm vienmēr ir bijusi nozīmīga loma bērna attīstībai. Frīdrihs Frēbels, kurš radīja modernas pirmsskolas pedagoģijas pamatus ir uzsvēris, ka bērniem jāaug

un jāattīstās harmonijā ar dabu. Bērni ir pieraduši, ka daudzas darbības, rotaļas un ikdienas darbi norisinās telpā, īpaši mūsdienu laikā, kad tehnoloģijas ir kļuvušas par neatņemamu sastāvdaļu. Pētījumi pierāda, ka atrašanās dabā, regulāras spēles dabā pastiprina smadzeņu attīstību un izpratnes veidošanās prasmes. Ir svarīgi, lai bērniem vismaz vienu reizi dienā ir iespēja rotaļāties un būt brīvā dabā, lai palīdzētu izjust pasauli ārpus telpas.

“Mūsdienās arvien vairāk pirmsskolas pedagoģiskās iestādes uzsver dabas un āra aktivitāšu nozīmi bērna pedagoģiskajā procesā. “Kā, piemēram, Norvēģu profesors Arne N. Jordets uzsver, ka daļa pedagoģisko aktivitāšu īstenošana ārpus ierastās iekštelpas – dabā – dod bērniem iespēju mācīties darot. Dabā var apgūt ne vien akadēmiskās zināšanas, bet arī dot vaļu komunikācijai, sociālajām prasmēm, personīgajai pieredzei, spontanitātei, rotaļām, zinātkārei un fantāzijai.” (Ieva Mangule, 2019)

“Aktivitātes svaigā gaisā veicina bērna attīstību visās jomās. Tā ietver fizisko attīstību, sociālās prasmes un kultūras zināšanas, kā arī emocionālo un intelektuālo attīstību:

Fiziskā attīstība – svaigā gaisā bērni attīsta lielo muskulatūru, āra vidē bērniem rodas dabiska vēlme skriet, lēkt, ložņāt un nodarbināt visu ķermeni. Kā arī tiek attīstīta sīkā muskulatūra – rrokoties pa smiltīm un zemi, lejot ūdeni, lasot un pētot koku lapas, akmentiņus un citus sīkos dabas priekšmetus. Fiziskais spēks, izturība, koordinācija un līdzsvars attīstās ar laiku, tāpēc ir īpaši svarīgi šie fiziskās attīstības treniņi katru dienu.

Sociālo prasmju un kultūras zināšanu attīstība – āra vide dabiski rosina bērnus kontaktēties un sadarboties ar citiem – bērniem, vecākiem un pedagogiem. Tiek veicinātas sadarbšanās un komunikācijas prasmes. Bērni apkārtējo sabiedrību un mūsu kultūru iepazīst caur pastaigām.

Emocionālā attīstība - āra vidē attīstās dažādas pozitīvās īpašības: pašpārliecinātība, pašpaļāvība, brīvība, radošums un estētiskums.

Intelektuālā attīstība – ārpus telpām bērni nostiprina teorētiski apgūtās zināšanas, vai papildina jau esošās, izmantojot dažādus dabā atrodamus priekšmetus. Svaigā gaisā bērniem rodas iespēja: analizēt, novērtēt, sistematizēt, komunicēt, praktiski likt lietā visas cilvēkam piemītošās maņas un sekmēt savu zinātkāri.” (Krūmiņa, 2015)

“Āra aktivitātes bērniem sniedz iespējas piedzīvot parādības, kas veicina to nozīmes veidošanu. Bērna pieredze brīvā dabā rada vārdiskus izteicienus, kas apraksta lietas, kuras nevar piedzīvot telpās, piemēram kā “pūš vējš” vai “akmens ir auksts un ciets”. Rotaļu aktivitātēs pirmsskolas bērni izmanto savu pieredzi, lai izprastu jēgas veidošanu sociālajā mijiedarbībā ar vienaudžiem, pieaugušajiem un tuvāko apkārtni. Pastāvīgi mainīgā āra vide ar mainīgajiem gadalaikiem un laika apstākļiem paplašina bērnu pieredzi un stimulē viņu valodas lietošanu. Pētījums rāda, ka atšķirībā no ražotajām rotaļlietām, dabiskajai videi un materiāliem ir nenoteikts raksturs, kas nozīmē, ka rotaļās brīvā dabā bērniem vienmēr notiek saruna, diskusija

par rotaļu priekšmetu identitāti un nozīmīgumu. Pētnieki uzskata, ka aktivitātes brīvā dabā apvieno jūtas, maņu uztveri, aktivitātes, un domas. Kaut arī āra vide var būt mācīšanās vide, tā var būt arī mācīšanās objekts un tādējādi būt mācību procesa sastāvdaļa. Tas nozīmē, ka āra vide nepārtraukti piedāvā jaunus iespaidus un parādības, un tāpēc bērnu zināšanas un valoda tiek pastāvīgi izaicināta.” (Norling, Anette Sandberg, 2015)

“Dažādās valstīs ir veikti pētījumi par to kā āra aktivitātes un bērnu atrašanās dabā var pozitīvi ietekmēt bērna attīstību. Skandināvu valstīs pirmsskolas iestādēs bērni dodas laukā visos laika apstākļos un lielāko dienas daļu pavada āra vidē. Anglijā ir veikti pētījumi par to, ka mūsdienās visā valstī pieaug to bērnu skaits, kuriem uzsākot skolas gaitas ir problēmas sazināties, izteikt savas domas paredzētajā līmenī, un tiem ir identificēta runas un valodas grūtību palielināšanās. Lai izskaidrotu šo problēmu, ir izvirzīti daudzi iemesli, kā, piemēram, ģimenes arvien vairāk izmanto mazkustīgu un iekštelpu dzīvesveidu un mazāk laika pavada, darot lietas kopā, bērnu un arī pieaugušo vidū daudz laiku aizņem TV, radio un datorspēļu izmantošana ikdienas dzīvē, kas samazina komunikāciju starp bērniem un vecākiem.”

(Learning through Landscapes, 2009)

Darba autore izanalizējot, abus augstāk citētos pētījumu fragmentus, var secināt, ka valodas attīstības problēmas bērniem, mūsdienās ir globāla problēma. Jo kā jau Learning through Landscapes pētījumā bija minēts, mūsdienu sabiedrībā savstarpējo komunikāciju ir ietekmējušas tehnoloģijas, cilvēki savstarpēji atsvešinās, bērni nespēj izteikties, jo vairāk laika tiek pavadīts pie telefoniem, televizoriem vai datoriem – nevis komunicējot ar citiem vienaudžiem, dodoties dažādos pārgājienos dabā vai fiziski aktīvi pavadot savu brīvo laiku.

“Mūsdienu bērniem ir pieejamas dažādas aktivitātes, kas veicina mierīgu sēdēšanu telpās, piemēram, TV un video skatīšanos un datorspēļu spēlēšanu, kā arī organizētas aktivitātes, kuras dažreiz tiek uzskatītas par svarīgākām nekā atrašanās brīvā dabā. Plašsaziņas līdzekļiem un brīvdabas aktivitātēm tomēr nav jābūt savstarpēji izslēdzošām, tieši pretēji - āra vide un digitālie rīki var kopīgi dot ieguldījumu mācību vidē, piemēram, izmantot tehnoloģijas, lai dokumentētu āra parādības, un dokumentāciju var izmantot valodas attīstībā. Tomēr bērniem patīk izzināt apkārtnē notiekošo un ļaut brīvi izpausties - kāpt pa nogāzēm, sastapties ar dzīvniekiem, kliegt, skriet un lēkt.” (Norling, Anette Sandberg, 2015)

“Pētījumos tiek pierādīts, ka pirmsskolas vecuma bērnu leksiskā daudzveidība dabiskajā vidē bija bagātāka nekā iekštelpās un organizētās āra klases nodarbībās, jo viņiem tiek sniegta brīva vaļa viņu izdomai, rotaļām, komunikācijai un viņu izpausmēm. Šajā pētījumā tika noskaidrots, ka darbības vārdu, īpašības vārdu un izsaukmes vārdu lietošana dabiskajā vidē ir izrādījusies augstāka nekā iekštelpās un organizētās āra klases nodarbībās. Darbības vārdu lietošana parāda, ka pastiprināta uz darbību vērsta valoda var atspoguļot bērnu augstāku

aktivitāšu līmeni dabiskajā vidē. Īpašības vārdu lietojums pastiprina maņu uztverto pieredzi un parāda, ka fiziskās dabas vides aspekti var veicināt un ietekmēt bērna komunikāciju. Izsaukuma vārdu lietojums bērnu valodā norāda, ka bērnus emocionāli ietekmē viņu pieredze dabiskajā vidē, un dabiskā vide var uzlabot bērna labsajūtu, tāpat bērni, iespējams, ir jutuši lielāku brīvību izteikties, jo biežāk atradās un komunicēja mazākās grupās. Šis pierādījums saskan ar Kitzingera ideju par “blakus stāvoša cilvēka efektu”, kas liek domāt, ka bērni lielās grupās kļūst pasīvi un atbilst vienaudžu uzvedībai. Lietvārdu lietojums palielinājās tad, kad bērni ilgstoši koncentrējās uz vienu darbību dabiskajā vidē un lietvārdu lietojums izteiktāk tika lietots iekštelpu nodarbībās. Ļaujot bērniem brīvi izpausties dabiskā vidē arī valodas apguve veidojas brīvā formātā bērniem komunicējot vienam ar otru un ļaujot bērniem brīvu vaļu, tas sniedz iespējas brīvi pārvietoties un spēlēt skaļas spēles, kas arī ietekmē valodu mācīšanos.” (Richardson, Murray, 2016)

Dažādie pētījumi parāda to, ka āra vide var piedāvāt ļoti spēcīgus rīkus valodas apguvei un pirmsskolas vecuma bērna attīstībai. Bērna valodas attīstībai svarīgas ir gan āra nodarbības ar pastiprinātu pedagogu iesaisti, gan ļaut bērniem brīvi darboties un rotaļāties dabiskā vidē. Ļaujot brīvi izpausties dabiskā vidē bērni vārdu krājumu un valodu pastiprina komunikācijā vienam ar otru, bet pedagogu iesaistē notiek apzināta un pareizas valodas mācīšana un ievirze valodas attīstībā un vārdu krājuma palielināšanā, izmantojot āra nodarbības un dabas vērojumus.

Plānojot pirmsskolas nodarbību plānojumu, pedagogiem ir iespēja izstrādāt šīs nodarbības tā, lai tās būtu saistošas, iekļaujot caurviju prasmes un mācību jomas, kas attīstītu valodas lietojumu un sasniedzamos rezultātus valodas jomā 2. vecuma posma bērniem.

Aplūkojot pielikumā pievienoto āra nodarbību (sk.1.pielikums) autore raksturo, kā izmantojot dažādas mācību metodes var pastiprināt un attīstīt valodas prasmes. Pedagoga izstrādātā nodarbība sākas ar teksta klausīšanos, kur uzmanība tiek vērsta uz tekstā darbojošo personāžu, un īpašu uzsvāru liekot uz tekstā esošajiem dabas objektiem un materiāliem. Klausoties priekšā lasītu tekstu, stāstus, bērniem paplašinās vārdu krājums un izveidojas saskare ar valodas izteiksmi. Pēc teksta noklausīšanās svarīgi ir nostiprināt dzirdēto informāciju bērna prātā, uzdodot jautājumus par tekstu, iedrošināt bērnu atbildēt un izteikt savas domas. Pēc jautājumu uzdošanas un atbilžu saņemšanas, bērniem tiek dots uzdevums, kurš norisināsies āra nodarbībā. Uzdodot uzdevumus, kas ir saistīti ar tekstu pedagogs bērniem dod iespēju reaģēt uz tekstu, novērtējot tā saturu un salīdzinot to ar personisko pieredzi. Atrodies dabā un pildot pedagoga uzdevumus – pēc attēla atrast dabā esošo objektu vai materiālus – tiek iesaistīta dabaszinātņu mācību joma, kur bērniem ir jāatpazīst attēlotie objekti, jānorāda tie apkārtnē un jānāk raksturot tos. Raksturojot dabas objektus un

materiālus, bērnus jāmudina izmantot īpašības vārdus, raksturojot krāsu, formu, lielumu. Mudinot bērnus strādāt nelielās grupās un kopā meklēt dabas objektus, nostiprinās komunikācijas un sadarbības prasmes. Bērni izjūt lielāku brīvību izteikties atrodoties un komunicējot mazākās grupās, kā arī iemācās ieklausīties citos, nepārtraukt citu, uzdot jautājumus un atbildēt uz tiem. Šajā vecuma posmā svarīga ir bērnu kustību koordinācija, veiklība un ātrums, kā arī pirkstu un plaukstu koordinācijas attīstība, tāpēc darbojoties ar dažāda lieluma, dabā atrodamajiem, priekšmetiem tiek veicināta šī attīstība. Izmantojot dabā esošos materiālus, kā kastaņus, akmeņus un zarus, bērni var iepazīt burtu formas veidojot tos.

Nodarbības procesā pedagogam ir svarīga loma bērna valodā mudināt izmantot dažādus vārdus, atbildēt uz jautājumiem, aicināt izteikt savas domas un rosināt apkārtējā vidē saskatīt dažādas parādības un priekšmetus. Autores izvēlētajā āra nodarbībā tiek iekļautas valodas jomas plānotie bērnam sasniedzamie rezultāti trīs satura vienībās kā saziņas kontekstā, teksta un tekstveidē, kā arī valodas struktūrā. Aicinot bērnu izteikt savas domas, emocijas un atrodoties dabā, nodrošinot bērnam vidi, kur ir lielāka iespējamība, ka var rasties jautājumi par neskaidro un interesējošo. Tādējādi veicinot saziņas attīstību, kur katrai situācijai ir konteksts, kas var noteikt teksta saturu, formu un var ietekmēt noteiktu valodas līdzekļu izvēli. Klausoties tekstus un pasakas, tie palīdz bērnam iepazīt sevi un apkārtējo pasauli, izmantojot fantāziju, iztēlojoties, kā arī paplašinās vārdu krājums, iemācoties klausīties un saprast tekstu. Burtu veidošana no dabas materiāliem, bērniem rada priekšstatu par burtu uzbūvi, kas ir svarīgs posms turpmākām mācībām lasīšanā, rakstīšanā, kas ir valodas struktūras sistēmas daļas. Pirmskolas pedagoga iesaiste ir nozīmīgs faktors bērna valodas attīstībai pirmskolas iestādē. Veidojot saistošas un izglītojošas nodarbības āra vidē tiek pastiprināta bērna valodas apguve un attīstība, kas ir svarīgs bērna attīstības posms.

2. DARBA UZDEVUMI, VĒROJUMU METODES UN VĒROJUMU ORGANIZĒŠANA

2.1. Vērojumu metožu izvēles pamatojums un apraksts

“Metodes izvēle un to veidi, ir atkarīga no pētāmā objekta, un ar, to saistītajiem darbības veidiem. Pedagoģijā metodes tendētas uz izglītības mērķiem gan teorētiskā, gan praktiskā jomā.” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Pētījuma izstrādes laikā darba autore pielietoja dažādas pētīšanas metodes – literatūras analīze, empīriskās metodes: pārrunas, novērojums, eksperiments un rezultātu apkopošana, kā arī, lai kvalitatīvi apstrādātu iegūtos pētījumu rezultātus tika pielietotas materiālu statistiskā apstrāde, aprēķinot audzēkņu uzrādīto rezultātu vidējos aritmētiskos rādītājus.

Darba izstrādes laikā autore izanalizēja un apstrādāja informāciju no 32 literatūras avotiem. Vieni no nozīmīgākajiem literatūras avotiem, kuri tika izmantoti darba izstrādē ir Valsts izglītības un saturs centra (VISC) sniegtā informācija pirmsskolas izglītības iestāžu pedagogiem, un pirmsskolas vecuma bērnu vecākiem.

Galvenās pētījuma metodes bija – empīriskās metodes – pārrunas, novērošana, eksperiments, un rezultātu apkopošana.

“Pārrunas: Pārrunām ir jābūt plānveidīgām un mērķtiecīgām. Objektīvu materiālu iegūšanai, pārrunu mērķim ir jābūt apslēptam, pretējā gadījumā, tas būtiski var ietekmēt atbildes. Pārrunu rezultātā iegūtie materiāli ir subjektīvi (respondenta viedoklis), tie būtiski var atšķirties no objektīvās īstenības (Jurgena I. 2001. g. 47). Gatavojoties pārrunai, ir jāpārdomā, kādā veidā tiks piefiksēti pārrunas rezultāti. Šie rezultāti būtu jāpiefiksē neuzkrītošā veidā, lai nekas netraucētu virzīt šo sarunu nepieciešamajā virzienā. Lai veidotos labvēlīgi noskaņota saruna, tai jānotiek dabiskā vidē.” (Albrehta Dz.1998. g. 33)

“Novērošana: Novērošanas metode palīdz skolotājam dabiskos apstākļos, tiešas uztveres ceļā, iepazīt savus audzēkņus. Novērošanas metode ir “dzīvā vērošana”, kas ir saistīta ar domāšanu un šī metode ir saistīta ar izziņas procesa sākšanos. “Novērošanas rezultātus ietekmē pētnieka kompetences līmenis pētāmajā jautājumā” (Albrehta Dz.1998. g. 33). Novērošanu var veikt gan dabiskās situācijās, gan mākslīgi radītos apstākļos. Ir situācijas, kad novērotājs ir grupas dalībnieks (līdzdalības novērojums), vai arī atrodas ārpus tās (nelīdzdalības novērojums).”

(Gudjons 2007)

“Eksperiments: “Mērķtiecīga, apzināta pētāmās parādības izraisīšana un atkārtošana dabiskos vai mākslīgi radītos kontrolējamos apstākļos, precīzi fiksējot apstākļus un to ietekmi

atbilstošās un neatbilstošās sekas (reakcijas, rezultātus).” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000. g. 46).

Rezultātu apkopošana: kādā pētījumā iegūtu datu apkopošana, sagrupēšana, vispārināšana, to apstrāde un rezumēšana.

“Statistikas metode ir noteiktu datu kopums par kādu parādību vai procesu. Tā iedalās divās datu apstrādes metodēs. Pirmā ir aprakstošā statistika. Tā izpaužas kā datu kvantitatīvs vākšanas un summēšanas process. Un otra ir secinošā statistika, to izmanto situācijās, kad nav pieejama informācija par visiem kopas elementiem, tādā gadījumā izmanto pieejamo informāciju par kādu noteiktu kopas daļu, lai varētu izdarīt secinājumus par visu kopu. Pētījums vienmēr balstās uz teorētiskiem uzskatiem, kas norāda uz autora priekšstatiem par pētāmajiem fenomeniem. Metodoloģija konkrētā pētījumā atklāj pētnieka zinātnisko pozīciju jeb uzskatus, pētījuma loģiku, lietoto metožu pamatojumu. Pedagoģijas metodoloģija dod iespēju formulēt tos likumus un likumības, kas attiecas uz personības veidošanās, audzināšanas, izglītības un attīstības fenomeniem, ko pētnieks izvirzījis pētījumam. Visbeidzot, temata metodoloģiskajā līmenī tiek atklāts metožu un paņēmienu kopums, kas nodrošina pedagoģijas pētījuma objekta un priekšmeta analīzi un hipotēzes pārbaudi.” (Špona, Čehlova, 2004)

2.2. Pētāmās bāzes apraksts pēc izvirzītajiem kritērijiem

Pirmsskolas izglītības iestāde, kurā darba autore veic savu pētījumu atrodas mazā pilsētā. Šī pirmsskolas iestāde ir īpaša ar to, ka ir EKO bērnu dārzs. Izglītības iestādes teritorijā, katrai grupai ir savs rotaļu laukums, kurā katras grupas skolotājas ir iekārtojušas, tā, lai pēc iespējas vairāk veicinātu bērnu jēgpilnu darbošanos, rosinātu radoši izmantot piedāvātos materiālus, kā arī savās rotaļās un nodarbībās izmantot dabas materiālus. Rotaļu laukumā ir izveidota īpaša vieta, kurā ir pieejami dažādi dabas materiāli – kastaņi, zīles, koka ripas, zari. Rotaļu laukumā ir atrodami dažādi koki – ābeles, ozols, egles un ceriņi, bērniem patīk veikt vērojumus, mainoties gadalaikiem.

Katrā grupas rotaļu laukumā bērni ir izveidojuši sajūtu taku – zemē ieraktas kastes, un katrā ir sabērti dažādi dabas materiāli, vasarā bērni brīvi pa tām staigā ar basām kājām. Iestāde lielu uzsvaru liek uz nodarbību norisi brīvā dabā, gan iestādes teritorijā, gan ārpus tās. Pastaigu laikā ārpus iestādes teritorijas ir iespējams aiziet uz tuvāko mežu, blakus esošās vidusskolas stadionu un mazu parku. Grupā ir iekārtoti seši mācību jomu centri, kuros esošie materiāli tiek pielāgoti attiecīgajai bērnu izvēlētajai mēneša tēmai. Bērni katram centram ir devuši savus nosaukumus, tādejādi radot šo piederības sajūtu, piemēram, valodu jomu centrs – bibliotēka, dabazinātņu jomas centrs – mazais mežs, matemātikas jomas centrs - cipariņu stūris. Dabas centrā bērniem ir brīvi pieejami dažādi dabas materiāli – rīsi, kukurūzas, zari, čiekuri, pupas,

zirņi, kastaņi, ķērpji. Dabas centrs ir izveidots, kā mazs mežs ar lieliem zariem, kuri imitē īstus augošus kokus, un tie ir izrotāti ar bērnu un vecāku kopīgi pagatavotiem bērnu iniciāļiem (sk. 2. pielikumā). Bērniem grupā brīvi pieejama ir smilšu lampa, kā arī ūdens galds ar attiecīgajām ūdens mantām – krūzes, piltuves, mazi svāri, rotaļlietas. Katrai grupai iestādes teritorijā ir izveidotas divas dobes, kurās katru pavasari bērni iesēj dažādus dārzeņus, ziedus, un pat augļus. Bērniem tiek dota iespēja, veikt šos vērojumus par augu augšanas procesu, tiek veidotas pašgatavotas grāmatīņas par tiem, matemātiskas nodarbes, kā arī veicot šo vērojumu bērni tiek rosināti uz sarunām par novēroto, tādejādi paplašinot vārdu krājumu, un aktivizējot jaunapgūtos vārdus.

Pētījumā, par 4 – 5 gadīgu bērnu vārdu krājuma paplašināšanu dabas vērojumos, tika iesaistīta Druvas pašvaldības “G” pirmsskolas izglītības iestādes “A” grupas bērni. Iestādes “A” grupā tika novēroti 10 bērni (5 meitenes un 5 zēni). Darba autore izveidoja rakstisku aprakstu, kurā aprakstīja katru grupas bērnu individuāli. Lai darba autore izveidotu bērnu raksturojuma aprakstu, tika veikti vairāki novērojumi nodarbību laikā, brīvās rotaļāšanās laikā, dabas vērojumu laikā, patstāvīgās darbošanas, un pastaigu laikā.

Lielākā daļa grupas bērnu šo pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē jau no agrīnā vecuma. Grupā bērni kopumā ir ļoti aktīvi, ļoti patīk radošas nodarbības, un dažādu ēdienu pagatavošana. Skolotājas vienmēr kopīgi ar bērniem plāno svētkus, sākot ar apsveikumiem, dekorācijām un dažādu uzskatu pagatavošanu. Šie grupas bērni dod priekšroku aktivitātēm dabā, ir zinātkāri un labprāt pašvadīti iesaistās iesaistās dabas vērojumos.

Grupas bērnu apraksts:

Roberts (5 gadi) – Emocionāls zēns. Labprātāk komunicē ar pieaugušajiem, bet jūtas droši rotaļājoties ar saviem grupas biedriem. Ļoti plašs vārdu krājums, spēj uzdot jautājumus, un atbildes uz pieaugšā jautājumiem ir ar paplašinātiem tiekumiem. Nelabprāt izvēlas aktivitātes dabā.

Māra (4gadi)- Draudzīga meitene. Nākusi no ģimenes kurā vecāki lielu uzmanību pievērš bērna izglītībai, uz aktīvi ar bērnu strādā arī mājās. Brīvi raksta savu vārdu un uzvārdu, uz zina nosaukt visus alfabēta burtus. Nedaudz kautrīga. Ārpus iestādes apmeklē vairākus pulciņus. Patīk zīmēt brīvā dabā.

Elizabete (5gadi) – Ļoti emocionāla meitene, vēlas, lai viss notiek pēc viņas prāta. Ēdienreizu laikā, vēlas pie galda sēsties tad, kad visi bērni jau ir paēduši. Nevēlas ģērbties, patīk ja to izdara viņas vietā. Savas emocijas izliek ar agresivitāti, vai ar lielu raudāšanu. Ir dzirdes aperāti un apmeklē logopēdu, gan iestādē, gan ārpus tās. Ļoti skaisti un rūpīgi zīmē. Vājš vārdu krājums.

Didzis (5 gadi) – Aktīvs zēns. Patīk fiziskās aktivitātes. Apmeklē logopēdu gan iestādē, gan ārpus tās. Neliels vārdu krājums. Patīk darīt blēņas, esot kopā ar saviem tuvākajiem grupas biedriem nevēlas uzklaut pieaugušā teikto. Grupas darbus vienmēr sasteidz. Skaisti zīmē. Runājot par dabu, saka : “Tur ir daudz svaiga gaisa.”

Agate (5gadi) – Ļoti droša meitene. Aktīva. Patīk sports, dziedāt, dejot, apmeklē dažādus sporta pulciņus. Plašs vārdu krājums. Ar bērnu daudz tiek strādāt mājās. Nevēlas aiz sevis sakopt savu darba vietu. Patsstāvīga meitene. Uz jautājumu, ko tev patīk darīt laukā, atbild : “Visu. Man nepatīk, ja mamma saka, ka jāiet iekšā. Man ar brāli patīk iet uz mūsu buncīti.”

Hugo (5 gadi) – Emocionāls zēns. Bieži skumst pēc savas mamma. Dienas laikā bieži vēlas samīļoties. Ļoti zinātkārs zēns. Patīk uzdot jautājumus. Dievina sarunas par kosmosu. Zina visas planētas. Grūti ir nodarbībās, kurās ir jādara uzdevumi pie galdiem. Nevēlas pabeit iesākto. Pastaigas laikā, patīk vērot debesis un uzdot jautājumus.

Mia (4gadi)- Pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē pus gadu. Iepriekš dzīvoja Anglijā. Labprāt runā angliiski. Patīk galda spēles, beidzot spēlēt vienmēr rūpīgi visu sakārto. Bieži sauc pēc mamma. Ar grūtībām izrunā visas skaņas. Labprāt iesaistās jebkurā rotaļnodarbībā. Esot dabā patīk rotaļā iesaistīt dabas materiālus.

Pauls (4gadi)- Kluss zēns. Ar savu dvīņu māsu iet vienā grupā. Redzes problēmas, ir brilles. Savus darbus veic ļoti rūpīgi un bez steigas. Apmeklē logopēdu. Kas tev dabā patīk vislabāk? Atbild, ka jūra, lielie kalni un mežs, bet nepatīk odi.

Lote (5gadi) – Droša meitene. Patīk lomu spēles, un lielo kluču likšana. Ļoti patīk zīmēt ar guašu krāsām un veidot ar plastilīnu. Apmeklē logopēdu. Vājš vārdu krājums. Nevēlas ģērbties. Ar grūtībām sakārto vai organizē savu darba vietu. Nodarbības laikā, kura norisinās dabā, izvēlas tās nodarbes kurās ir iesaistīts ūdens.

Ernests (5 gadi) - Patīk fiziskās aktivitātes, it īpaši dabā. Ļoti aktīvs zēns, ar grūtībām var nosēdēt mierīgi. Neizvēlas centrus kuros nav pietiekoši radoša vai aktīva nodarbe. Emocionāls zēns, bieži emocijas izliek kliedzot vai raudot. Ļoti nepieciešami ir apskāvieni no pieaugušajiem. Patīk uzdot jautājumus. Mīļākā nodarbe dabā, zēns atbild, skriet krosu un kāpt kokos. Pastaigas laikā labprāt vēro kokus un ziedus.

Lai veiksmīgāk izzinātu un izprastu katra bērna spējas veikt vērojumus dabā, kas veicinātu vārdu krājuma paplašināšanos, eksperimenta sākumā darba autore veica novērojumus nodarbībās. Novērojumu veica iepriekš saplānotās rotaļnodarbībās dabā. Visas trīs nodarbības notika iestādes laukumā, bērniem ierastajā vidē, izmantojot dažādus uzskates materiālus, kuru laikā bērni varēja veikt vērojumus. Pētījuma autore bija nodarbības saplānojusi tā, lai pēc iespējas veiksmīgāk veicinātu vārdu krājuma paplašināšanos. Bērniem piedaloties

rotaļnodarbībās un esot dabā bija iespēja apskatīt, aptaustīt, pasmaržot un izzināt, iepriekš izrunātos dabas objektus un veikt dažādus eksperimentus.

Tika izvirzīti 10 rādītāji :

- Vai bērnam rodas dabīga interese veikt vērojumu (iesaistās, izrāda interesi)
- Vai bērnam izvirzītā tēma ir saistoša (jēgpilna)
- Vai bērns iesaistās eksperimentu norises procesā (vēlas piedalīties, darboties patsstāvīgi)
- Vai bērns rotaļu procesā atkārto (vēlas uzzināt) jaunapgūto vārdu
- Vai bērns veic jēgpilnus vērojumu (attiecīgi notiekošajam)
- Vai bērns ir atsaucīgs (iesaistās) vērojumu norises procesā
- Vai bērns patstāvīgi izrāda interesi veikt vērojums (pastaigās laikā, nodarbībās)
- Vai bērns uzdod jēgpilnus jautājumus (attiecīgi tēmai) vērojumu laikā
- Vai bērns paplašina savu vārdu krājumu vērojumu laikā
- Vai bērns pārrunā (iesaistas sarunā) vērojumus (ar pieaugušajiem, grupas biedriem)

Individuālās pārrunas ar bērniem un novērojumi tika veikti dabas vērojumu laikā atrodoties dabā. Skolotāja novērtēja katru bērnu procesa laikā, kurā katrs bērns varēja

saņemt 1 – 3 punktiem, vadoties pēc izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem :

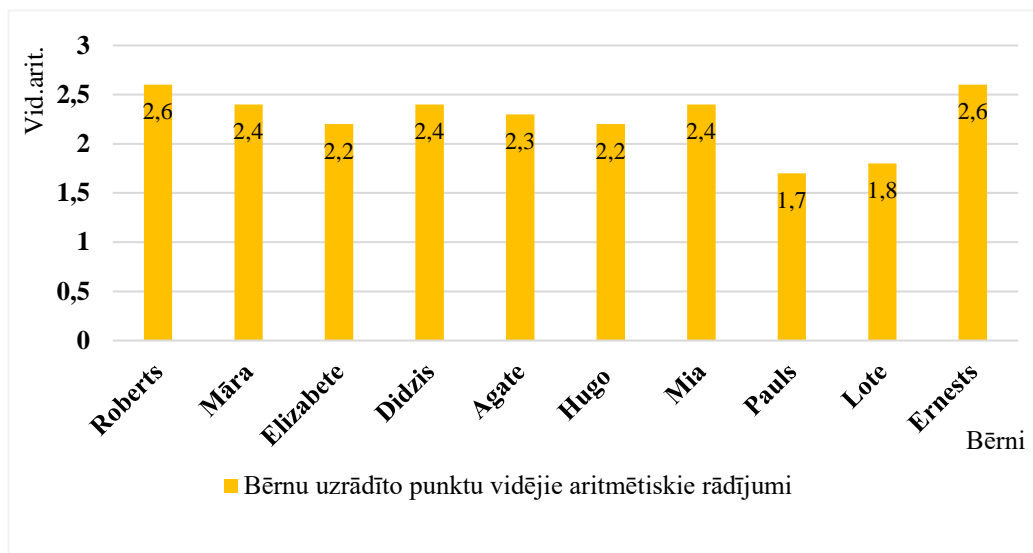
- Izrāda interesi veikt vērojumus dabā un par objektiem tajā.
- Prot vērot, pastāstīt un raksturot dabas objektus un par procesiem tajā.
- Patstāvīgi izskaka spriedumu par novēroto, izdara secinājumus par novērotajiem dabas procesiem un objektiem.

2.tabula. Pētījuma vērtēšanas kritēriji

1.punkts	Nepieciešams skolotāja pamudinājums, lai iesaistītos vērojumos, vājas vērojumu veikšanas prasmes, jāuzrunā, lai uzdotu jautājumus par dabas objektiem, nepieciešama lielāka pieaugušā uzmanība veicot eksperimentus, un aprakstot to procesu.
2.punkti	Labas vērošanas prasmes, uzdod jautājumus par notiekošo, ar nelielu pamudinājumu iesaistās vērojumu norises procesā (gan dabā, gan grupas telpās), notiek vārdu krājumu paplašināšanās (skolotāja uzdod jautājumus vērojumu laikā).
3. punkti	Ļoti labas vērošanas prasmes, patstāvīgi izrāda interesi (vērojumu, eksperimentu laikā), uzdod jēgpilnus jautājumus, patstāvīgi mēģina aprakstīt vērojumu (apraksta dabas objektus, stāsta par novērojumiem).

Analizējot izstrādātos vērtēšanas kritērijus var secināt, ka bērns iegūst 3 punktus, ja spēj uzrādīt ļoti labas vērošanas prasmes, patstāvīgi izrāda interesi, spēj uzdot jēgpilnus jautājumus un patstāvīgi mēģina aprakstīt vērojumus, 2 punktus bērns spēj iegūt, ja uzrāda labas vērošanas prasmes, uzdod jautājumus par notiekošo, ar skolotāja pamudinājumu iesaistās vērojumu norises procesā, tiek novērota minimāla vārdu krājuma paplašināšanās.

Savukārt, 1 punkts bērnam tiek sniegts, ja nepieciešama skolotājas motivācija iesaistīties radošajā darbībā, personīgi jāuzrunā, lai iesaistītu sarunā un iegūtu atgriezenisko saiti – uzdot jautājumus par dabas objektiem, kā arī nepieciešama lielāka skolotāja uzmanība – eksperimentu un to aprakstīšanas laikā.

1.attēls. Grupas audzēkņu uzrādīto rezultātu vidējie aritmētiskie rādītāji – testa sākumā

3.tabula. Bērnu uzrādītie rezultāti – pētījuma sākumā

Bērna vārds / Rādītāji	Vai bērnam rodas dabīga interese veikt vērojumu?	Vai bērnam izvirzītā tēma ir saistoša?	Vai bērns iesaistās eksperimentu norises	Vai bērns rotaļu procesā atkārtro jaunapgūto vārdu ?	Vai bērns veic jēgpilnus vērojumu?	Vai bērns ir atsaucīgs vērojumu norises procesā?	Vai bērns patstāvīgi izrāda interesi veikt vērojums?	Vai bērns uzdod jēgpilnus jautājumus vērojumu laikā?	Vai bērns paplašina savu vārdu krājumu vērojumu laikā?	Vai bērns pārrunā vērojumus?
Roberts	2	2	2	3	3	3	2	3	3	3
Māra	3	2	2	2	3	2	2	3	3	2
Elizabete	2	2	3	2	2	3	2	2	2	2
Didzis	2	3	2	3	1	3	3	2	3	2
Agate	2	2	2	3	2	2	3	2	2	3
Hugo	2	3	1	2	3	3	2	2	2	2
Mia	3	2	3	2	3	3	2	2	2	2
Pauls	2	1	1	2	2	2	2	1	2	2
Lote	2	2	3	2	1	2	2	1	2	1
Ernests	3	2	2	3	2	3	2	3	3	3

Kopumā pētījumā piedalījās 10 bērni (5 meitenes un 5 zēni). Apkopojot iegūtos bērnu rezultātus tabulā, autore aprēķināja katra bērna iegūto punktu – vidējos aritmētiskos rādītājus. Pēc kā secināja, ka biežākais punktu skaits, ko katrs bērns ir saņēmis katrā tabulas iedaļā ir – 2 punkti. Darba autore, pēc rezultātu apstrādes – pētījuma sākumā, secina, ka bērniem kopumā vidējais rādītājs liecina, ka daļēji ir novērotas vērošanas prasmes, kuras palīdzētu paplašināties vārdu krājumam. Grupas piektajai daļai – vērošanas prasmes ir zemā vai vidēji zemā līmenī, autore uzskata, ka pēc iegūto datu apstrādes rezultātiem, lielāka uzmanība jāvelta tieši šiem grupas bērniem, lai veicinātu vārdu krājumu paplašināšanos. Balstoties uz izvirzītajiem vērtēšanas kritērijiem skolotāja secina, ka lielākās grūtības grupas bērniem rada prasme pastāstīt par saviem novērojumiem dabā.

2.3.Pētījuma norises apraksts

Pētījuma sākumā pastaigu un āra nodarbību laikā, darba autore (turpmāk tekstā skolotāja), veica bērnu darbības novērojumus, pēc šādiem kritērijiem :

1. vai bērnam rodas dabīga interese veikt vērojumu,
2. vai bērns veic jēgpilnus vērojumu,
3. vai bērns patstāvīgi izrāda interesi veikt vērojums,
4. vai bērns paplašina savu vārdu krājumu vērojumu laikā.

Pēc novērotā skolotāja secina, ka bērniem atrodoties dabā rodas dabīga interese to pētīt, un izmantot tās piedāvātos resursus. Bērni labprāt veic dažādus vērojumus, pēta dažādus dabas objektus, kā arī saskata dažādas atšķirības starp gadalaikiem. Katrā gadalaikā skolotāja novērojusi, ka dabā vienmēr ir, kaut kas atrodams, kas piesaistītu bērna uzmanību. Vasarā bieži vien tas būtu ūdens, smiltis, zāle. Rudenī noteikti krāsaino lapu kaudzes, kastaņi, zīles. Ziemā sniegs un dažādas veicamās aktivitātes ar to. Pavasarī kukaiņi, pirmie ziedi. Piemēram, Roberts, lielāko pastaigas daļu var pavadīt vērojot debess ķermeņus un stāstot par tiem, kā arī uzdodot daudz jautājumu skoloājai. Viņam šī interese ir tik liela, ka arī spēj sarunā iesaistīt citus grupas bērnus. Pastaigu laikā bērnu uzmanību noteikti pievērs ārkārtēnē augošās dažādās puķes un sēnes, kuras bērni labprātāk izpēta, veic secinājumus un uzdod jautājumus (sk. 2. att.).

2.attēls. Sēņu vērošana

Mārai, vienmēr pastaigu laikā izdodas atrast dažādus interesantus dabas objektus, piemēram, čiekuru kurā ir sācis augt cits augs. Bērniem parasti ieraugot šādus objektus izraisa lielu ziņkārtību, kuras rezultātā bērni uzdod jautājumus, veido īsus stāstījumus kuru rezultātā paplašinās vārdu krājums (sk. 3. att.)

3.att. Māras atrastais dabas objekts.

4. attēls. Gleznošana dabā.

Māras vārdu krājums ir ļoti plašs, pat ja zināšanas par atrastajiem, interesantajiem dabas objektiem ir mazākas, tas neaptur Māru no stāstījuma veidošanas un uzrunājot grupas bērnus, spēj gari un plaši pastāstīt.

Meitenēm vislielāko uzmanību piesaista gleznošana dabā veicot dabas vērojumus- vērojot dabas objektus, un mēģinot tos attēlot savos zīmējumos (Agate, Sofia, Mia). Meitenes saka, ka saules apspīdēti koki izskatās kā glezna (sk. 4. att.)

Skolotāja darba procesā novērojusi, to ka ir liela daļa bērnu, kurus ir jārosina veikt dabas vērojumus vai iesaistīties pētījuma norises procesā (Didzis, Pauls, Ernests, Lote, Elizabete). Veicot dabas vērojumus, skolotāja secināja, ka pētnieciskās prasmes šiem bērniem ir labā un daļēji labā līmenī. Viņi daļēji labi spēj pastāstīt par sevis veiktajiem vērojumiem, vai savas darbības gaitu. Bērni savā runā iekļauj īpašības vārdus, spēj pastāstīt par savu iepriekšējo pieredzi veicot dabas vērojumus.

Savukārt, meitenēm darbošanās laikā patīk izmantot dažādus dabas materiālu, lai pagatavotu dažādas dāvanas savām mammām. Piemēram, Agate un Mia vienmēr gatavo dažādu augu kompozīcijas no atrastajiem dabas materiāliem, lai dodoties mājup uzdāvinātu to saviem vecākiem.

Skolotāja no novērojumiem var secināt, ka bērni spēj atrast dabā, ko vēlas izpētīt, labprāt veic dabas vērojumus un vairāk iesaistās, ja ir atraduši kaut ko, kas dabīgi piesaista viņu uzmanību. Katram ir kaut kas savs, Māra labi izmanto, savas pētnieciskās prasmes un

iepriekšējās zināšanas, lai pastāstītu pārējiem grupas bērniem par viņas jaunajiem atklājumiem. Veiksmīgi veidojot stāstījumu, runā pielietojot arī dažādus īpašības vārdus. Pēc šiem novērojumiem darba autore secina, ka bērnam, viņa atrastie dabas objekti, būs personīgs un nozīmīgs. Viņš spēs veikt vērojumus un pašvadīti mācīties.

Darba autore piedāvā bērniem problēmsituāciju : “Vecāki mums ir atnesuši daudz dažādus augļus un dārzeņus, rudens veltes. Lai šie augļi un dārzeņi mums neaizietu postā, ko mēs varētu ar tiem darīt, lai viņus ilgāk saglabātu?”

Agate: “Mēs varētu aizvest pie manas omes uz lauka pagrabu.”

Darba autore: “Ļoti laba ideja, bet tomēr mums vajadzētu izdomāt, ko tādu, lai mēs varētu šos rudens labumus paturēt šeit pat, mūsu grupā.”

Roberts: “Skolotāj, skolotāj! Mēs varam tā, kā mana vecā ome, uz plīts sažāvēt!”

Vēl vairāki bērni pievienojas sarunai, un pastāsta par to, kā šis process varētu notikt.

Darba autore: “Roberta, piedāvātais variants izklausās patiešām labi. Bērni, bet mums grupā nav krāsns uz kuras mēs varētu izžāvēt šos dārzeņus un augļus. Bet vai kāds atceras, ka mums ir tomēr kaut kas, kas varētu mums palīdzēt šajā procesā?”

Māra: “Skolotāj, skolotāj, es taču atceros mums ir tas nu nu nu, tas apaļais, kas skaļi rūc, un tad tur viss sažūst!!”

Bērni: “Nu, ja!”

Darba autore: “Pareizi, bērni, mums taču grupā ir savs elektriskais žāvētājs. Kurš noteikti mums palīdzēs mūsu rudens veltes sažāvēt un saglabāt mums ilgākam laikam.”

Darba autore: “Kas mums būtu nepieciešams, lai mēs varētu sagatavot augļus un dārzeņus žāvēšanai?”

Vairāki bērni atbildēja, ka viss ir jāsagriež.

Darba autore: “Kas mums būtu nepieciešams, lai mēs visu varētu sagriezt?”

Bērni iesaistās radošajā procesā, savās atvilknēs pašvadīti sameklē sevis atnestos sviesta nažus. Vairāki bērni dodas pie skolotāja palīga jautāt, lai iedod katram savu dēlīti uz kura varētu uzsākt griešanas procesu. Bērniem īpaši patīk griešanas process, sagriezt ābolu, izgriezt tam serdi, uzbērt šķēlītes uz šķīvja (sk. 5. att.) .

5.attēls. Ābolu griešana.

Darba autore aicina bērnus veikt novērojumus par dažādajām ābolu šķirnēm, ar ko tie atšķiras viens no otra - kāda ir to smarža, garša, krāsa un garša? Vairāki bērni (Roberts, Lote, Mia, Ernests) izsaka novēroto par āboliem. Paralēli darbojas arī tie bērni, kuri nevēlējās griezt ābolus vai ķirbjus, bet izvēlējās valodas jomas centra darbu, kurā bija jāuzzīmē izvēlētais auglis vai dārzeņis, lai šo kartiņu novietotu pie žāvētāja, tādejādi visi zinātu, kas tajā žāvējas. Pēc objekta uzzīmēšanas bērni pēc parauga neierobežotā laukumā uzraksta objekta nosaukumu. Kad viss plānotais ir pabeigts, bērni visus sietīņus ar sagrieztajiem āboliem ievieto žāvētāja, un to ieslēdz. Darba autore kopā ar bērniem, nonāk pie secinājuma, ka augļus un dārzeņus var saglabāt dažādos veidos, un viens no tiem ir tos sažāvēt. Laika gaitā bērni veic vērojumus, par to kā notiek žāvēšanas process (sk. 5. att.).

Bērni ar lielu interesi seko līdz šim žāvēšanas procesam. Vairāki bērni pastāsta par saviem novērojumiem par āboliem (Pauls, Elizabete, Agate, Hugo). Bērni sekojot līdz žāvēšanas procesam, vēro kā āboli ir mainījušies, kā atšķiras no svaigi sagrieztajiem āboliem, nogaršo tos. Bērni uzzīmē svaigi sagrieztu ābola šķēlīti, blakus uzzīmē pusžāvētu ābola šķēlīti, tādejādi sekojot līdz visam procesam.

2.4. Iegūto rezultātu kvalitatīvā un kvantitatīvā analīze

Darba autore veica atkārtotus bērnu vērojumu, par bērnu pētnieciskajām prasmēm dabas vērojumu laikā, septembra un oktobra mēnešos. Lai nodoršonātu vārdu krājumu paplašināšanās iespējas dabas vērojumu laikā, darba autore saplānoja, nodarbības tā, lai tās varētu norisināties dabā, procesa laikā piedomājot pie atbilstošu metožu un līdzekļu izvēles. Pētījuma norises laikā, kas ilga 2 mēnešus, bērniem ļoti daudz nodarbību norisinājās dabā, piemēram, iestādes bērnu laukumiņā, kurā ir izveidota mācībām atbilstoša vide, kurā bērni apguva dažādas tēmas, pašvadīti veica iepriekš saplānotus dabas vērojumus, lai veicinātu

vārdu krājumu paplašināšanos. Darba autore sava pētījuma noslēgumā atspoguļo vienu no āra nodarbībām, kuras mērķis bija iepazīt tuvākās apkārtnes augu un koku sugas, veicot dabas vērojumus un eksperimentus ar dabas objektiem.

Sasniedzamais rezultāts:

1. Vēro un nosauc tuvākajā apkārtņē sastopamos augus un koku sugas.
2. Novērotās augu un koku parādības sasaista ar gadalaiku.
3. Raksta burtu elementus nierobežotā laukumā .
4. Stāsta par veiktajiem novērojumiem un sasaista vārdus teikumā.
5. Izmanto maņas veicot dabas vērojumus.

Bērnu darbība :

1. Vēro tuvākās apkārtnes augus un kokus.
2. Nosauc augiem un kokiem tiem raksturīgākās pazīmes, piemēram, krāsa, tekstūra, smarža.
3. Zīmē dažādas līnijas neierobežotā laukumā.
4. Izmantojot krāsu paraugus, meklē tuvākajā apkārtņē augus, kuri atbilst noteiktajai krāsai.
5. Izmantojot maņas pastāsta par atrastajiem augiem, piemēram, vai tam ir smarža, vai tas ir mīksts vai ciets.

Darba autore (turpmāk teksā skolotāja) rosina bērnus doties uz grupas laukumiņu un veikt vērojumus, par dažādiem dabas objektiem tajā. Lai bērni veiksmīgāk iepazītu, spētu nosaukt un aprakstīt tuvākās apkārtnes, proti mūsu laukumiņā augošos, augus un kokus (kļava, lazda, pīlādzis, zāle, pieneņlapas) skolotāja piedāvā kļūt par dabas vērotājiem un veikt vērojumus tajā, kuru laikā bērniem paplašinātos vārdu krājums. Darba autore piedāvā bērniem pašvadīti veikt šādus vērojumu uzdevumus:

1. izmantojot attēlu karfītes jāatrod attiecīgais koks un tā lapas, pēc pareizi atrasta objekta bērns stāsta par to (sk. 6. att.)

Skolotājas novērojumi: liela daļa bērnu veiksmīgi tika galā ar šo uzdevumu (Agate, Hugo, Didzis, Elizabete) atrodot attiecīgo koku un tā lapas. Bija bērni, kuriem sagādāja grūtības salīdzināt attēlu ar reālo koku (Lote, Pauls, Mia) vairākārt izteica, ka abi koki kuri patiesībā bija atšķirīgi, esot vienādi. Bērniem kuriem vārdu krājums ir šaurs, koku raksturīgākās pazīmes spēja nosaukt vienā vai divos vārdos (Pauls, Elizabete, Lote), bet bērniem kuriem vārdu krājums plašāks, spēj veidot īsu raksturojošu aprakstu. Skolotāja jautāja : “vai kāds zin, kas tas ir par koku?”, bija bērni (Māra, Pauls) kuri varēja nosaukt vismaz divus nosaukumus (kastanis, ceriņi).

Lai vieglāk būtu bērniem veikt koku un augu raksturojošo aprakstu, darba autore aicina bērnus pielietot visas maņas, lai objektu izpētītu, piemēram, pieskarties vai pasmaržot. Šo uzdevumu bērni pildīja ar aizrautību, jo brīvi varēja pārvietoties pa teritoriju, un pašvadīti veikt savus vērojumus. Bērni skaitīja līdzīgos kokus, un to cik kokus ir atraduši

6. attēls. Koku meklēšana un vērošana.

7. attēls. Augu un koku lapu nospiedumu veidošana

2. sameklējot dažādu koku lapas vai ziedus, vērot un pastāstīt par to dažādajiem krāsu nospiedumiem (sk. 7. attēlu).

Skolotāja rosina bērnus atrast tuvāko koku sabirušās lapas, ziedus vai zāles stiebrīņus. Izmantojot darbošanās laikā guošu krāsas, nokrāso ar tām atrastos objektus un uz nostieptās plēves starp kokiem, veido augu nospiedumus. Bērni veic vērojumu par to, kāds ir izveidojies attiecīgais nospiedums, izdara secinājumus, pastāsta par novērojumu.

Skolotājas novērojumi: Šā uzdevuma izpildīšanā vēlējas iesaistīties gandrīz visi bērni, izņemot Hugo, jo viņš nevēlējās sasmērēt rokas vai drēbes ar krāsu, bet tajā pašā laikā palīdzēja pārējiem grupas biedriem, pastāstīt par augu nospiedumiem. Bija bērni kuri vēlējās vienkārši zīmēt, to ko paši vēlas. Dažiem bērniem, Lotei un Paulam bija novērojams, ka nepieciešams iedrošinājums darboties kopā ar pārējiem bērniem, un arī vērošanas prasmes šiem bērniem ir vidējā līmenī. Var veikt salīdzinājumu arī tiem bērniem kuriem šis vārdu krājums ir plašāks, un vērošanas prasmes ir labā līmenī, augu nospiedumu veidošanā un uzdevumu izpildīšana izdevās daudz veiksmīgāk, nekā tiem bērniem kuriem ir neliela iepriekšējā peiredze un mazāks vārdu krājums. Jo ar iepriekšējo pieredzi un dabas vērojumiem mijiedarbībā, bērni spēs nonākt līdz jaunajām zināšanām. Darba autore var secināt, ka vārdu krājuma paplašināšanās dabas vērojumos būs sekmīga.

3) izmantojot krāsu paraugus, tuvākajā apkārtnē atrod attiecīgo dabas objektu (sk. 8. att.)

Darba autore kopīgi ar bērniem sagatavo tukšos olu traukus, iekrāsojot katrā laukumā dažādas krāsas, rosinot bērnus tuvākajā apkārtnē sameklēt attiecīgos objektus katrai krāsai. Pēc tam neierobežotā laukumā, uzrakstīt katra objekta pirmo burtu, izmantojot paraudu vai demonstrēšanu, kā to dara.

**8. attēls. Augu meklēšana pēc krāsām.
Burtu rakstīšana neierobežotā laukumā.**

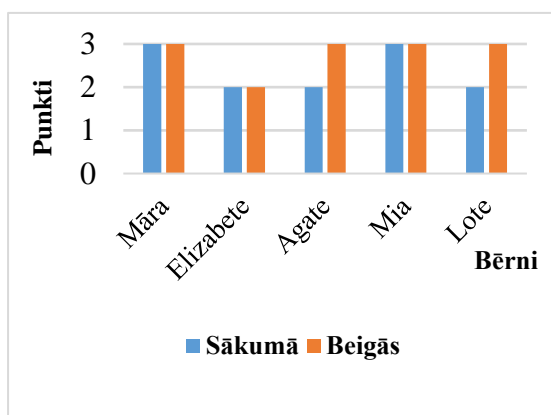
Skolotājas novērojumi: Šijā uzdevumā bērniem jādomā līdz, kādas krāsas viņš ir izvēlējies iekrāsīt savā iepakojumā, un kādi objekti varētu krāsām atbilst, tādejādi pielietojot kritisko domāšanu un liekot lietā savas vērošanas prasmes. Mia un Lotei sagādāja tieši nevis attiecīgo objektu atrāšana, bet gan krāsu atšķiršana, un ar nelielu skolotājas palīdzību, meitenes jau pildīja uzdevuma nosacījumus veiksmīgi. Skolotāja, pēc tam, kad visi kuri izvēlējās pildīt šo uzdevumu jau objektus bija atraduši, jautāja par tiem un to raksturojošākajām pazīmēm. Ernests ļoti veiksmīgi pastāstīja par tiem, runā lietojot vārdu kurus skolotāja nebija dzerējusi no viņa iepriekš. Bērni pēc tam tika rosināti neierobežotā laukumā, uzrakstīt katra objekta pirmo burtu. Ar skolotājas palīdzību bērni mēģināja jau rakstīt burtus. Agate veiksmīgi uzrakstīja visus burtus. Darba autore uzsver, ka ja uzdevums bērnam būs saistošs un personīgi nozīmīgs, tad arī uzdevumu izpildīšana būs veiksmīga.

1. Vai bērnam rodas dabīga interese veikt vērojumu?

4.tabula

Bērnu uzrādītie rezultāti - PIRMS

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	3	2	2,40
Zēni	0	4	1	2,20
KOPĀ	0	7	3	2,30

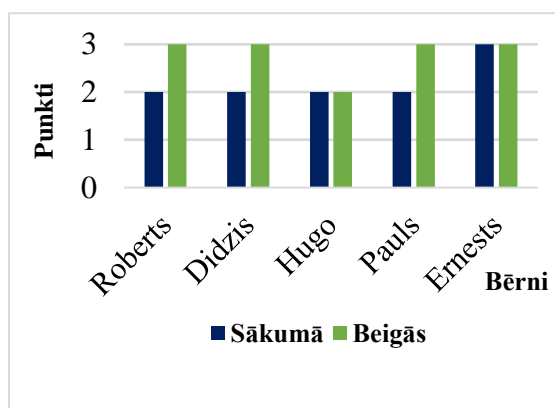

9.attēls. Punktu izmaiņas meitenēm

5.tabula

Bērnu uzrādītie rezultāti – PĒC

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	1	4	2,80
Zēni	0	1	4	2,80
KOPĀ	0	2	8	2,80

10.attēls. Punktu izmaiņas zēniem

- Meitenēm vidējais rādītājs uzlabojās par 0,40 punktiem
- Zēniem vidējais rādītājs uzlabojās par 0,60 punktiem
- Grupas kopējais vidējais rādītājs uzlabojās 0,50 par punktiem

2. Vai bērnam izvirzītā tēma ir saistoša?

6.tabula

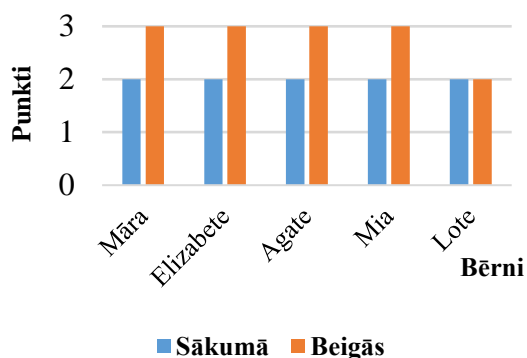
Bērnu uzrādītie rezultāti - PIRMS

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	5	0	2,00
Zēni	1	2	2	2,20
KOPĀ	1	7	2	2,10

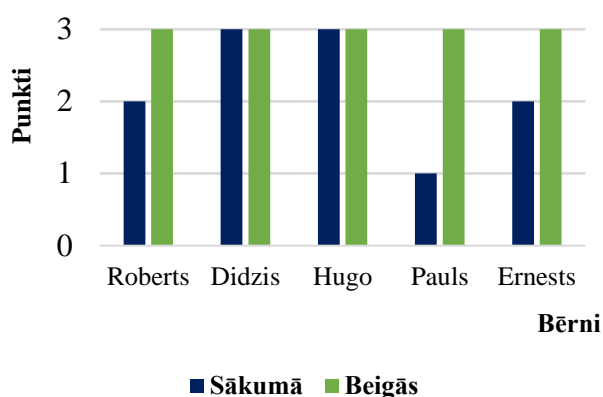
7.tabula

Bērnu uzrādītie rezultāti – PĒC

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	1	4	2,80
Zēni	0	0	5	3,00
KOPĀ	0	1	9	2,90

11. attēls. Punktu izmaiņas meitenēm

12. attēls. Punktu izmaiņas zēniem

- Meitenēm vidējais rādītājs uzlabojās par 0,80 punktiem
- Zēniem vidējais rādītājs uzlabojās par 0,80 punktiem
- Grupas kopējais vidējais rādītājs uzlabojās par 0,80 punktiem

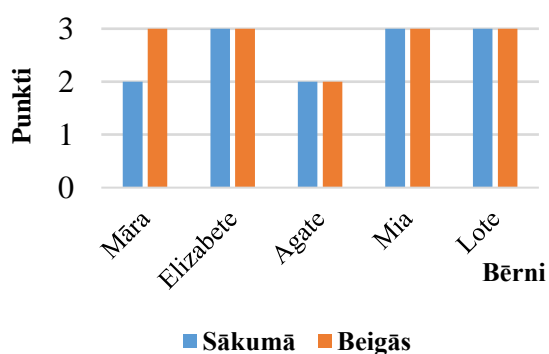
3. Vai bērns iesaistās eksperimentu norises procesā?

8.tabula
“Bērnu uzrādītie rezultāti - PIRMS”

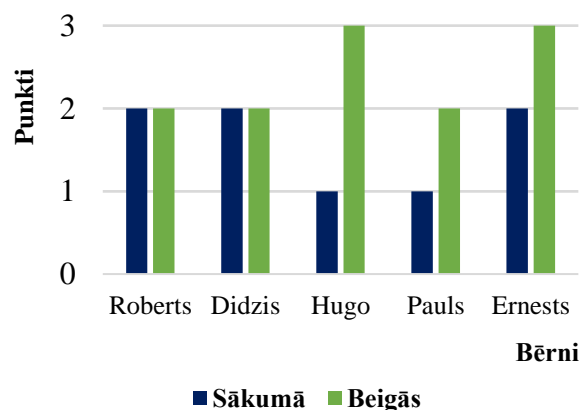
Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	2	3	2,60
Zēni	2	3	0	1,60
KOPĀ	2	5	3	2,10

9.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti – PĒC

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	1	4	2,80
Zēni	0	3	2	2,40
KOPĀ	0	4	6	2,60

13. attēls. Punktu izmaiņas meitenēm

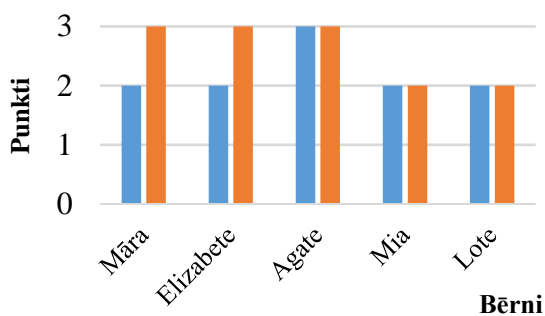
14. attēls. Punktu izmaiņas zēniem

- Meitenēm vidējais rādītājs uzlabojās par 0,20 punktiem
- Zēniem vidējais rādītājs uzlabojās par 0,80 punktiem
- Grupas kopējais vidējais rādītājs uzlabojās par 0,50 punktiem

4. Vai bērns rotaļu procesā atkārtó jaunapgūto vārdu ?

10.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti - PIRMS

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	4	1	2,20
Zēni	0	2	3	2,60
KOPĀ	0	6	4	2,40

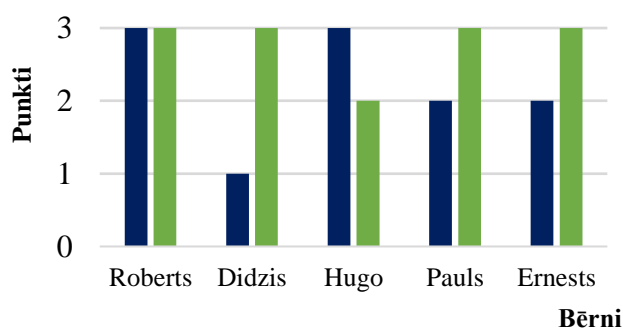

■ Sākumā ■ Beigās

15. attēls. Punktu izmaiņas meitenēm

11.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti – PĒC

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	2	3	2,60
Zēni	0	1	4	2,80
KOPĀ	0	3	7	2,70

■ Sākumā ■ Beigās

16. attēls. Punktu izmaiņas zēniem

- Meitenēm vidējais rādītājs uzlabojās par 0,40 punktiem
- Zēniem vidējais rādītājs uzlabojās par 0,20 punktiem
- Grupas kopējais vidējais rādītājs uzlabojās par 0,30 punktiem

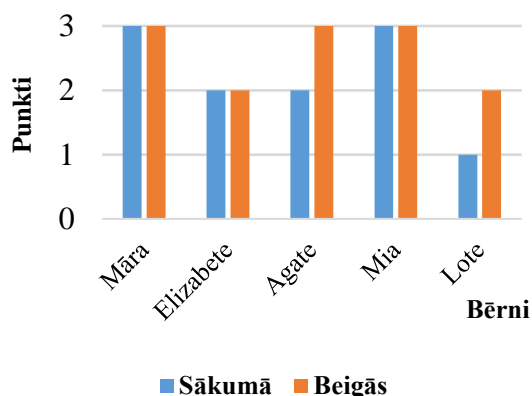
5. Vai bērns veic jēgpilnus vērojumus?

12.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti - PIRMS

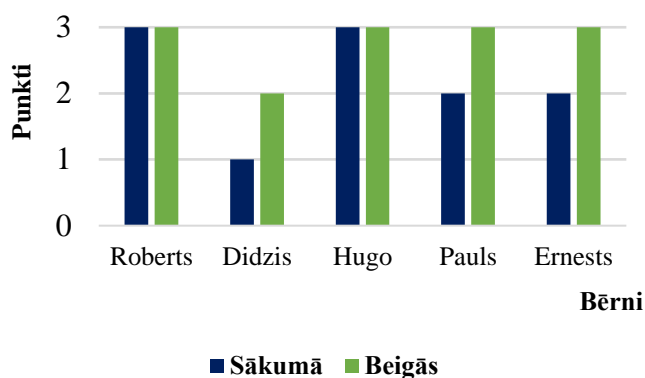
Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	1	2	2	2,20
Zēni	1	2	2	2,20
KOPĀ	2	4	4	2,20

13.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti – PĒC

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	2	3	2,60
Zēni	0	1	4	2,80
KOPĀ	0	3	7	2,70

17. attēls. Punktu izmaiņas meitenēm

18. attēls. Punktu izmaiņas zēniem

- Meitenēm vidējais rādītājs uzlabojās par 0,40 punktiem
- Zēniem vidējais rādītājs uzlabojās par 0,60 punktiem
- Grupas kopējais vidējais rādītājs uzlabojās par 0,50 punktiem

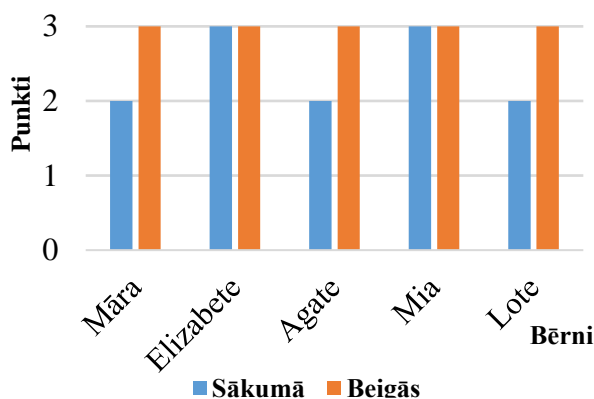
6. Vai bērns ir atsaucīgs vērojumu norises procesā?

14.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti - PIRMS

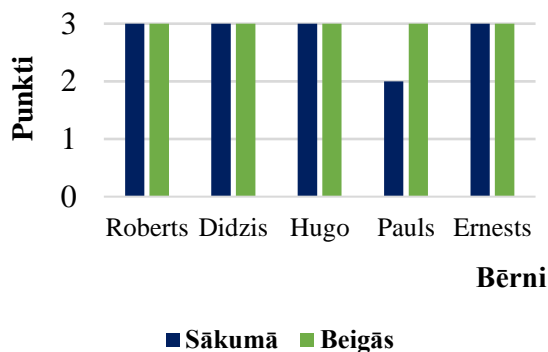
Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	3	2	2,40
Zēni	0	1	4	2,80
KOPĀ	0	4	6	2,60

15.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti – PĒC

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	0	5	3,00
Zēni	0	0	5	3,00
KOPĀ	0	0	10	3,00

19. attēls. Punktu izmaiņas meitenēm

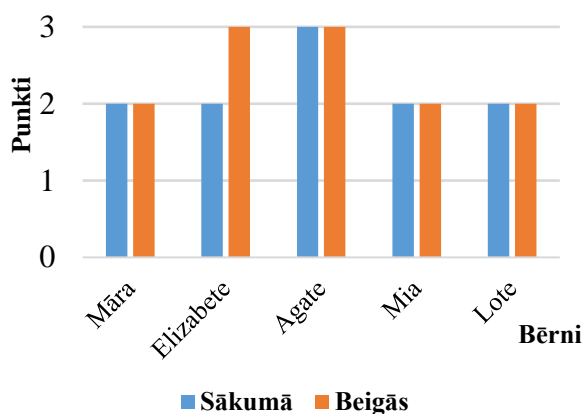
20. attēls. Punktu izmaiņas zēniem

- Meitenēm vidējais rādītājs uzlabojās par 0,60 punktiem
- Zēniem vidējais rādītājs uzlabojās par 0,20 punktiem
- Grupas kopējais vidējais rādītājs uzlabojās par 0,40 punktiem

7. Vai bērns patstāvīgi izrāda interesi veikt vērojums?

16.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti - PIRMS

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	4	1	2,20
Zēni	0	4	1	2,20
KOPĀ	0	8	2	2,20

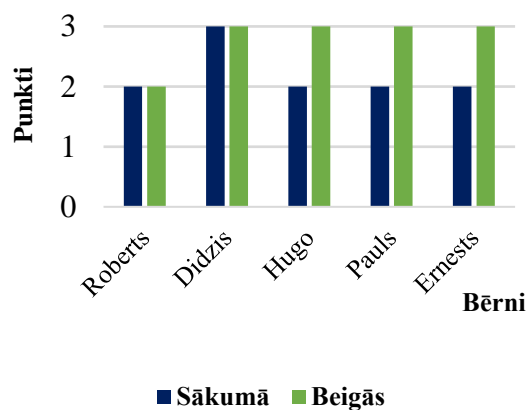

21. attēls. Punktu izmaiņas meitenēm

- Meitenēm vidējais rādītājs uzlabojās par 0,20 punktiem
- Zēniem vidējais rādītājs uzlabojās par 0,60 punktiem
- Grupas kopējais vidējais rādītājs uzlabojās par 0,40 punktiem

17.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti – PĒC

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	3	2	2,40
Zēni	0	1	4	2,80
KOPĀ	0	4	6	2,60

22. attēls. Punktu izmaiņas zēniem

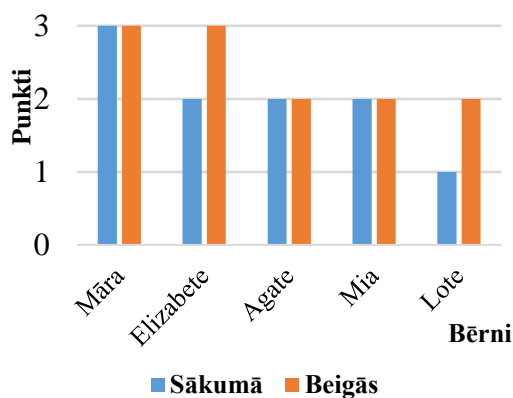
8. Vai bērns uzdod jēgpilnus jautājumus vērojumu laikā?

18.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti - PIRMS

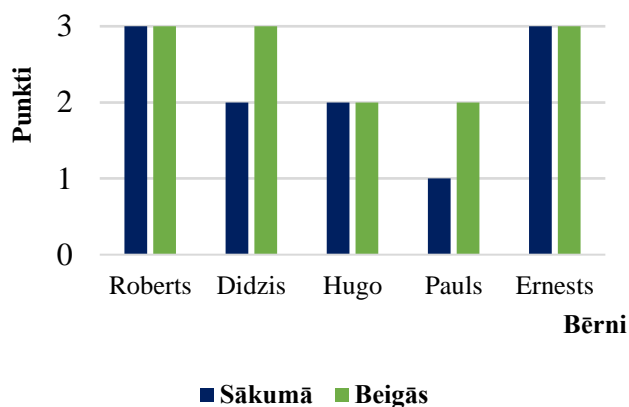
Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	1	2	2	2,20
Zēni	1	2	2	2,20
KOPĀ	2	4	4	2,20

19.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti – PĒC

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	3	2	2,40
Zēni	0	2	3	2,40
KOPĀ	0	5	5	2,50

23. attēls. Punktu izmaiņas meitenēm

24. attēls. Punktu izmaiņas zēniem

- Meitenēm vidējais rādītājs uzlabojās par 0,20 punktiem
- Zēniem vidējais rādītājs uzlabojās par 0,20 punktiem
- Grupas kopējais vidējais rādītājs uzlabojās par 0,30 punktiem

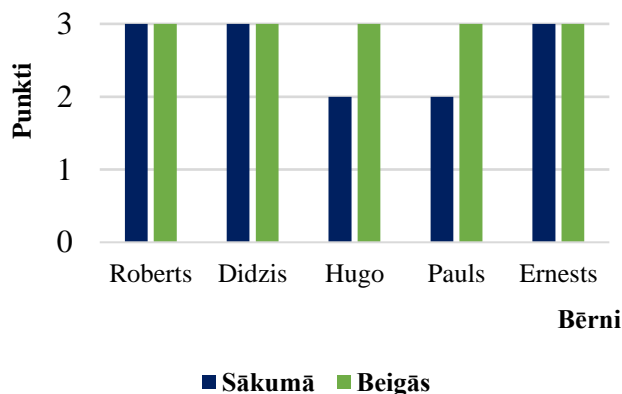
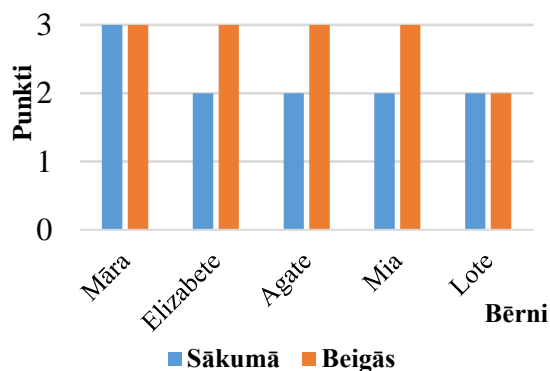
9. Vai bērns paplašina savu vārdu krājumu vērojumu laikā?

20.tabula
Bērnu uzrādītie rezultāti - PIRMS

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	4	1	2,20
Zēni	0	2	3	2,60
KOPĀ	0	6	4	2,40

21.tabula
Respondentu uzrādītie rezultāti – PĒC

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	1	4	2,80
Zēni	0	0	5	3,00
KOPĀ	0	1	9	2,90

25. attēls. Punktu izmaiņas meitenēm

26. attēls. Punktu izmaiņas zēniem

- Meitenēm vidējais rādītājs uzlabojās par 0,60 punktiem
- Zēniem vidējais rādītājs uzlabojās par 0,40 punktiem
- Grupas kopējais vidējais rādītājs uzlabojās par 0,50 punktiem

10. Vai bērns pārrunā vērojumus?

22.tabula

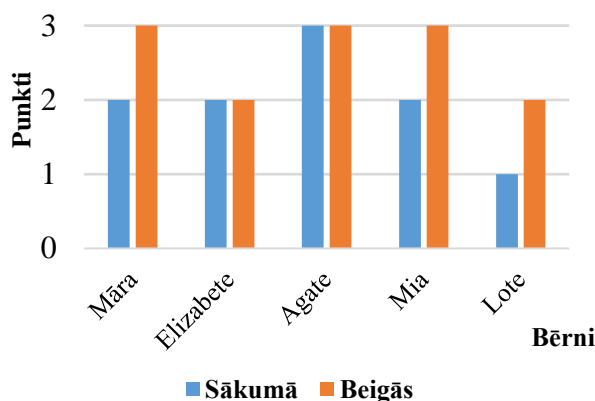
Bērnu uzrādītie rezultāti - PIRMS

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	1	3	1	2,00
Zēni	0	3	2	2,40
KOPĀ	1	6	3	2,20

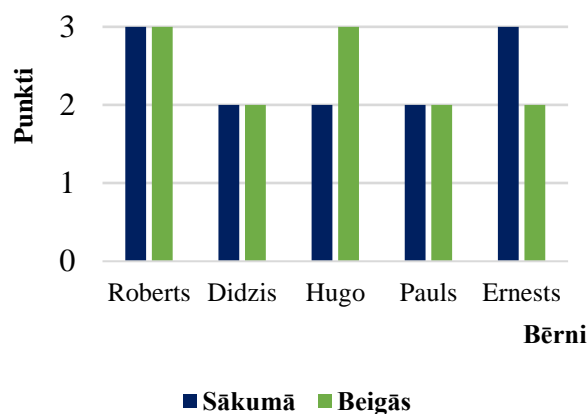
23.tabula

Bērnu uzrādītie rezultāti – PĒC

Iegūtie punkti	1	2	3	Vidējie
Meitenes	0	2	3	2,60
Zēni	0	3	2	2,40
KOPĀ	0	5	5	2,50

27. attēls. Punktu izmaiņas meitenēm

28. attēls. Punktu izmaiņas zēniem

- Meitenēm vidējais rādītājs uzlabojās par 0,60 punktiem
- Zēniem vidējais rādītājs nemainījās (2,40), izmaiņa ir 0 punkti
- Grupas kopējais vidējais rādītājs uzlabojās par 0,30 punktiem

2.5. Ieteikumi pedagogiem vārdu krājuma papildināšanai dabas vērojumos

Darba autore analizējot pētījumā iegūtos datus un personisko pieredzi pētījuma laikā, ir izvirzījusi ieteikumus, kas varētu noderēt pedagogiem, lai veiksmīgāk realizētu bērnu izaugsmi valodas jomā, tieši vārdu krājuma paplašināšanu dabas vērojumos pirmsskolas vecuma bērniem:

- Biežāk plānojiet nodarbības dabā, tajās iekļaujot pārgājienus un pastaigas, kuru laikā iekļaujot dabas vērojumus, tādejādi veidojoties prasmēm un iemaņām pilnvērtīgi veikt vērojumus dabā, ar kuru palīdzību mērķtiecīgi iespējams papildināt vārdu krājumu.
- Saplānojiet rotaļnodarbību tā, lai bērnam tās uzdevumi būtu vieglāk sasaistāmi ar reālo dzīvi. Ja bērnam vērojuma uzdevums būs personīgi nozīmīgs, tas norisināsies veiksmīgāk, līdzarot vārdu krājums paplašināsies ar jauniem vārdiem.
- Pirmsskolas vecuma bērniem sagādās lielas grūtības papildināt vārdu krājumu, ja dabas vērojumu uzdevumi nebūs saplānoti atbilstoši bērnu spējām un prasmju līmenim.

Pieaugušajiem ir jāspēj ieklausīties, kā arī ņemt vērā bērnu intereses par dabu, un tās objektiem, kas pedagogiem palīdzēs veiksmīgāk saplānot dabas vērojumus ar mērķi papildināt vārdu krājumu.

- Svarīgs noteikums ir pedagogu aizrautībai un entuziasmam vērot dabā esošās lietas un parādības, kā arī aizrautīgi par to stāstīt, līdz ar to radīs bērnos īpaši lielu interesi un vēlmi darboties, vērot, pētīt un eksperimentēt, tā iegūstot jaunas un plašas zināšanas, ar kuru palīdzību bērniem veiksmīgāk izdosies papildināt vārdu krājumu dabas vērojumu laikā.

SECINĀJUMI

1. Daba pati par sevi bērnam raisa interesi. Interese ir viens no galvenajiem faktoriem vērojumos. Bērns veiks vērojumu tad, ja apkārtējie objekti un procesi viņu aizrauj un interesē.
2. Skolotāju zināšanas un sagatavotība stāstīt un runāt par dabu, ar savu pozitīvo attieksmi viennozīmīgi ietekmē arī bērnu attieksmi pret to.
3. Āra nodarbības veicina bērna fiziskās aktivitātes līmeņa paaugstināšanos, personības attīstību un veselības uzlabošanu.
4. Darba autore sava darba izstrādes procesā secināja, ka bērnu vārdu krājums vairāk paplašinās esot brīvā dabā – pētot, izzinot un vērojot dabas procesus, parādības, kā arī dažādus citus dabā sastopamos objektus.
5. Skolotājam, izvirzot uzdevumus un strādājot ar pirmsskolas vecuma bērniem, ir jāņem vērā bērna vecumposms, viņa iepriekšējā pieredze, prasmju un zināšanu līmenis. Skolotājam ir jāizvēlas bērnam aktuālas, reālas dzīves problēmas, jo bērnu interesēs tas, kas viņam būs personiski nozīmīgi, tad arī vērojumu procesā veiksmīgāk paplašinātos vārdu krājums.
6. Bērniem nodarbības dabā ir saistošas, un viņi labprāt tajās iesaistās. Bērnu interesē apkārt dabā esošie objekti un procesi. Dabas vērojums ir piemērots līdzeklis, lai tiktu pilnveidots un paplašināts bērnu vārdu krājums.
7. Rotaļnodarbībās dabā pedagogiem ir iespēja konkrētāk aktualizēt, izskaidrot un parādīt mūsdienu globālās problēmu situācijas svarīgumu.
8. Bērnu runas attīstība ir dzimtās valodas apguves process, kurā bērns apgūst šīs prasmes izmantot, kā apkārtējās pasaules izziņas līdzekli. Valodas apguve norisinās divos veidos: bērna ikdienišķajā dabiskajā saskarsmē ar apkārtējiem pieaugušajiem, kā arī vecāku, pedagogu īpaši organizētā mācību procesā.
9. Vidējā pirmsskolas vecumā attīstās bērnu runa un strauji pieaug vārdu krājums, intensīvi apgūst gramatikas formas. Notiek strauja intelektuāla attīstība, domāšana un iztēle. Bērna interese ir virzīta uz cilvēku attiecību, dažādu lietu un parādību izziņāšanu, tādejādi attīstot arī savus izziņas procesus. Pieaug interese par citiem bērniem, tieksme sadarboties ar viņiem, komunikācija ar pieaugušajiem un vienaudžiem.
10. Pirmsskolas izglītības iestādēs mācības norisinās caur rotaļām, praktiskām darbībām, lietu izziņāšanu, skaidrošanu, tādejādi attīstot bērna iztēli, domāšanu, sadarbību un komunikāciju. Iesaistot visas mācību jomas valodas attīstībā, svarīga loma prasmju attīstībā ir gan iekšējai runai, gan ārējai runai, kas bērnam palīdz izstrādāt domāšanu, jo

labāk bērns pratīs klausīties, runāt, lasīt un rakstīt, jo efektīvāk viņš domās, kas ir arī viens no valodas un runas attīstības pamatiem.

11. Vārda krājuma paplašināšana un valodas attīstība ir viens no uzskatāmiem faktoriem, kas parāda bērna attīstības gaitu, tai ir svarīga loma pilnvērtīgai bērna attīstībai. Vārdu krājumam ir būtiski svarīga loma, bet būtiskāk ir prast atrast īstos vārdus konkrētai situācijai un tos pielietot, ja bērnam ir ierobežots vārdu krājums, tas ietekmē gan saskarsmi, gan attīstību.
12. Atrāšanās dabā, regulāras spēles dabā pastiprina smadzeņu attīstību un izpratnes veidošanās prasmes. Pētnieki uzskata, ka aktivitātes brīvā dabā apvieno jūtas, maņu uztveri, aktivitātes, un domas. Kaut arī āra vide var būt mācīšanās vide, tā var būt arī mācīšanās objekts un tādējādi būt mācību procesa sastāvdaļa. Āra vide nepārtraukti piedāvā jaunus iesaistīšanos un parādības, un tāpēc bērnu zināšanas un valoda tiek pastāvīgi izaicināta.

Darba autore balstoties uz teorijas izklāstu un savu veikto pētījumu, kā arī apkopojot no darba izrietošos secinājumus, var secināt, ka darba aizstāvībai **izvirzītā hipotēze** : ***“4-5 gadīgiem bērniem paplašināsies vārdu krājums, ja nodarbības vairāk norisināsies dabā un veicot vērojumus tajā.”*** – Apstiprinās.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Akadēmiskā terminu datu bāze. (bez datuma). Ielādēts no <http://termini.lza.lv/term.php?term=pas%C4%ABvais%20v%C4%81rdu%20kr%C4%81jums&list=v%C4%81rdu%20kr%C4%81jums&lang=LV>
2. Albrehta Dz. (1998). *Pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: "Mācību grāmata"
3. Alli, R. A. (2018. gada 20. 10). *4- to 5-Year-Olds: Developmental Milestones*. Ielādēts no <https://www.webmd.com/parenting/4-to-5-year-old-milestones#1-3>
4. American Speech-Language-Hearing Association. (n.d.). *Spoken Language Disorders*. Ielādēts no <https://www.asha.org/PRPSpecificTopic.aspx?folderid=8589935327§ion=Treatment>
5. Andruškaite I. Langenfelde M. (2010). *Kas ir āra klase un kāda ir tās loma vides izglītībā?* Rokasgrāmata. Sigulda
6. Autoru kolektīvs, Skujiņas V. vadībā. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: "Zvaigzne ABC"
7. Batņa, V. (2007). *Rosinot bērna iekšējo pasauli*. Rīga: "Izdevniecība RaKa"
8. Daugavpils pilsētas pirmsskolas izglītības iestāžu izglītības metodiķi (2010/2011) Programma runas attīstīšanai pirmsskolas vecuma bērniem. Ielādēts no http://liesmina.lv/Media/Default/dokumenti/Runas_attistisanas_programma.pdf
9. Fišers, R. (2005). *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: SIA "Izdevniecība RaKa"
10. Gudjons H. (2007). *Pedagoģijas pamatziņas*. Rīga: "Zvaigzne ABC"
11. Ieva Mangule, V. i. (2019). *Ekoskolu metodiskais dabas izglītības materiāls primsskolai*. Ielādēts no <http://www.videsfonds.lv/documents/ekoskolu-dabas-izgl-t-bas-materi-ls-pirmsskol-m.pdf>
12. Jurgena I. (2001). *Vispārīgā pedagogija*. Rīga: "Izglītības soli"
13. Krūmiņa, I. (2015). *"Paņem dabu aiz rokas". Āra aktivitātes pirmsskolēniem. ROKASGRĀMATA skolotājiem un vecākiem*. Ielādēts no https://www.izglitiba-kultura.lv/system/application/uploads/file/rokasgramata_panem_dabu_aiz_rokas.pdf
14. Learning through Landscapes . (2009). *Taking it outdoors: communication, language and literacy*. Ielādēts no <http://outdoormatters.co.uk/wp-content/uploads/2011/03/Playnotes-Taking-it-outdoors-communication-language-and-literacy-Sept-091287133617.pdf>
15. Lieģeniece, D., & Nazarova, I. (1999). *Veseluma pieeja valodas apguvē 5-7 gadus veciem bērniem*. Rīga: SIA " Izdevniecība RaKa".

16. Markus, D. (2003). *Bērna valoda: No pirmā klieziena līdz pasakai*. Rīga: Apgāds "Rasa ABC" .
17. Motivāne, K. (2009. gada 26. 09). *Valoda – mūsu atbildība un pienākums*. Ielādēts no <https://lvportals.lv/norises/198251-valoda-musu-atbildiba-un-pienakums-2009>
18. Norling, M., & Anette Sandberg. (2015. gada 15. 03). *Language Learning in Outdoor Environments: Perspectives of preschool staff*. Ielādēts no <file:///C:/Users/Lietotajs/Downloads/749-Artikkelen-3967-1-10-20150328.pdf>
19. Richardson, T., & Murray, J. (2016). *Are young children`s utterance affected by characteristics of their learning environments? A multiple case study*. Ielādēts no <https://www.tandfonline.com/eprint/DMZQyhkWBuW8g5yHAjcY/full#aHR0cHM6Ly93d3cudGFuZGZvbmxpbmUuY29tL2RvaS9wZGYvMTAuMTA4MC8wMzAwNDQzMCA4yMDE2LjEyMTEyMTY/bmVIZEFjY2Vzcz10cnVlQEBAMA==>
20. Rīgas pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija. (2014). *Dabaszinātnes un pedagoģijas monogrāfija*. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds.
21. Rūķe-Draviņa, V. (1982). *No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem*. Stokholma: THE BALTIC SCIENTIFIC INSTITUTE IN SCANDINAVIA.
22. Saukāne, I. (2010-2011). *Skolēnu runas kultūras attīstīšana*. Ielādēts no http://profizgl.lv/pluginfile.php/33476/mod_resource/content/0/Irita_Saukane/Ieguld_ijums_tava_nakotne/1.pdf
23. Stangaine, I. (2015). *Pirmsskolas vecuma bērna valodas apguves nozīme komunikācijā*. Ielādēts no „Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā, II”: http://viaa.gov.lv/library/files/original/Bernavaloda_2_RAKA_2016.pdf
24. Šķirmante, M. (2016). *VĀRDU KRĀJUMA PAPLAŠINĀŠANA UN VĀRDU IZPRATNES VEIDOŠANA 1. KLASES BĒRNIEM AR VALODAS SISTĒMAS NEPIETIEKAMU ATTĪSTĪBU MATEMĀTIKAS APGUVEI*. Ielādēts no <file:///C:/Users/Lietotajs/Downloads/2180-3345-1-PB.pdf>
25. Špona A., Čehlova Z. *Pētniecība pedagoģijā*. Rīga: RaKa, 2004 (203 lpp.)
26. Tauriņa, A. (2017). *PEDAGOGU UN VECĀKU SADARBĪBA BĒRNA VĀRDU KRĀJUMA ATTĪSTĪBAS IETEKMĒŠANAI*. Ielādēts no „Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā, III”: https://www.lamba.lv/attachments/Bernu_valoda_2017.pdf
27. Tomele, G. (2015). *Runas un valodas attīstības multistruktūālais modelis veseluma pieejas aspektā*. Ielādēts no <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/viewFile/392/501>
28. Tūbele, S., Landra, T., Šūmane, I., Burčaka, M., Laganovska, E., Kušnere, S., u.c. (2013). *METODISKAIS MATERIĀLS pedagogiem darbam ar izglītojamiem ar jauktiem attīstības traucējumiem ROKASGRĀMATA*. Ielādēts no

<https://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/esfpr/VISC%203.3%20-%20metod%20mater%20pedagogiem%20-%20jaukti%20attistibas%20trauce.pdf>

29. Valsts izglītības satura centrs. (2018). *Pirmskolas mācību programma*. Ielādēts no <https://mape.skola2030.lv/resources/10>
30. Valsts izglītības satura centrs. (2018). *VECĀKIEM. Informatīvs materiāls par bērna attīstību*. Ielādēts no https://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/inf_mat_vecakiem.pdf
31. Valsts izglītības un satura centrs. (2016). *Metodiskie ieteikumi. Pirmskolas mācību programmu īstenošanai*. Ielādēts no https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf
32. Veldre, L. (bez datuma) *Vārdu krājuma paplašināšana sākumskolā*. Ielādēts no http://www.katolupamatskola.lv/?page_id=14487

PIELIKUMI

1.pielikums
Āra nodarbības paraugs

Joma	Sasniedzamie rezultāti mācību jomās	Plānotā bērna darbība	Izmantojamie materiāli/vide
Valodas mācību joma	<ul style="list-style-type: none"> • Klausās tekstu, nosauc darbojošās personās un galvenos notikumus • Atbild uz jautājumiem par tekstu • Atbild uz jautājumiem par apkārtnē esošajiem dabas objektiem • Stāsta par sevis atrastiem dabas objektiem • Apraksta atrastos dabas objektus, izmantojot īpašības vārdus • Izliek burtus no pedagoga sagatavotajiem materiāliem – kastaņiem, akmeņiem un zariem. 	<p>-Ieinteresēti klausās pedagoga lasījumā, saņem turpmākos uzdevuma norādījumus</p> <p>-pēc pedagogu dotajiem attēliem, patstāvīgi, dabā atrod tādu pašu dabas objektu, kā zīmējumā</p> <p>- raksturo atrasto objektu, nosaus tā īpašības</p> <p>- patstāvīgi zālē izliek sev zināmos burtus, no pedagoga sagatavotajiem materiāliem – kastaņiem, akmeņiem un zariem.</p>	<p>-Teksta klausīšanās norisinās bērnudārza telpās</p> <p>-attēli ar dabas materiāliem</p> <p>-turpmākā nodarbība norisinās laukā</p> <p>-dabā atrastie materiāli</p> <p>-kastaņi, akmeņi, zari, lapas, zāles stiebri, smiltis</p>

*2. pielikums.
Dabaszinātņu jomas centra iekārtojums*

1. Bērnu iekārtotais dabaszinātņu centrs.

Bērni kopīgi ar vecākiem ir izveidojuši savus iniciāļus, izmantojot dabas materiālus. Visi dabas materiāli bērniem ikdienā ir brīvi pieejami.

2. Gaismas lampas un ūdens centrs.

Bērni gaismas lampas smiltis ir izvēlējušies aizvietot ar kopīgi krāsotiem rīsiem, līdzarto darbošanos gan brīvajā laikā, gan rotaļnodarbībās padarītu aizraujošāku.

Ūdens galds vienmēr ir vieta kur bērni labprāt darbojas, jo ūdens bērniem vienmēr ir saistošs.

3. Dabas materiālā bāze un inventārs.

Bērnu pašu papildināta dabas materiālu bāze.

3. Pielikums
Datu matemātiskās statistikas aprēķina tabula

1. Vai bērnam rodas dabīga interese veikt vērojumu?

Respondenti	Pirms	Pēc	1 - vīr. / 2 - siev.
Roberts	2	3	1
Māra	3	3	2
Elizabete	2	2	2
Didzis	2	3	1
Agate	2	3	2
Hugo	2	2	1
Mia	3	3	2
Pauls	2	3	1
Lote	2	3	2
Ernests	3	3	1

Izmaiņas	Aprēķins	
1	0,50	0,25
0	-0,50	0,25
0	-0,50	0,25
1	0,50	0,25
1	0,50	0,25
0	-0,50	0,25
0	-0,50	0,25
1	0,50	0,25
1	0,50	0,25
0	-0,50	0,25

$\mu = 0,50$
st.dev. = 0,28

$t = 2,528$
 $v = 9$
 $S_x = 0,087841$

Izmaiņu vidējā aritmētiskā ticamības intervāls (ar ticamības līmeni 0,99 un brīvības pakāpju skaitu 9)
0,28 0,72

99% ticamības intervāls izmaiņu vidējam aritmētiskajam ir no 0,28 līdz 0,72 punktiem.

GALVOJUMS

Es, _____ Liene Susekle _____ apliecinu, ka kvalifikācijas darbs
“4 – 5 GADĪGU BĒRNU VĀRDU KRĀJUMA PAPLAŠINĀŠANA DABAS VĒROJUMOS”
izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā. Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors:

Liene Susekle

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums:

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs izstrādāts
(atbilstoši pasvītrot)

LU _____
(fakultāte)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors Liene Susekle
(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskā vadītāja _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20__ .gada _____ sēdē, protokola Nr. ____

vērtējums _____
(vērtējums) (vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)